

**T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET ANABİLİM DALI**

**2000'Lİ YILLARDA HAKKÂRİ BELEDİYESİ VE SOSYAL
BELEDİYECİLİK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERDAR SEVİ

İSTANBUL, 2022

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET ANABİLİM DALI

2000'Lİ YILLARDA HAKKÂRİ BELEDİYESİ VE SOSYAL
BELEDİYECİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERDAR SEVİ

İSTANBUL, 2022

KABUL VE ONAY

SERDAR SEVİ tarafından hazırlanan "**2000'Lİ YILLARDA HAKKÂRİ BELEDİYESİ VE SOSYAL BELEDİYECİLİK**" adlı tez çalışmasının savunma tarihi 17.08.2022 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Prof. Dr. Cüneyt AKALIN

.....

Üye

Doç. Dr. Tarık Demir

.....

Üye

Dr. Levent Uzunçibuk

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**2000'Lİ YILLARDA HAKKARİ BELEDİYESİ VE SOSYAL BELEDİYECİLİK**" başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17.08.2022

SERDAR SEVİ

ÖZET

**2000'Lİ YILLARDA HAKKÂRİ BELEDİYESİ VE SOSYAL
BELEDİYECİLİK**
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SERDAR SEVİ
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET ANABİLİM DALI
(DANIŞMAN: PROF. DR. CÜNEYT AKALIN)

İSTANBUL, 2022

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” adlı çalışmada sosyal devlet, sosyal belediyecilik, Hakkari ilinin demografik, coğrafik ve ekonomik yapısı ve kavramları açıklanmıştır. Günümüz dünyasında sosyal belediyecilik anlayışı oldukça gelişme göstermiştir. Sosyal belediyecilik anlayışı, toplumdaki dezavantajlı birey ve gruplara yardım ederek onların toplumdan soyutlanmasını engellemeye hizmet eder. Ayrıca sosyal belediyecilikle toplumun faydalanması için çeşitli yatırımlar yapılmaktadır. Bu yatırımlara; halk ekmek fabrikaları, bakım evleri, konuk evleri gibi hizmetler örnek verilebilir. Bu çalışmada “2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyeciliği irdelenmiştir. Bu amaçla literatür taraması yapılmış ve Hakkari Belediyesi internet sitesi ve kaynakları araştırılarak çalışma hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Belediyecilik, yerel yönetimler, sosyal devlet, Hakkari Belediyesi.

ABSTRACT

HAKKARI MUNICIPALITY IN THE 2000S AND SOCIAL MUNICIPALISM

MSC THESIS

SERDAR SEVİ

**GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY
POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION
(SUPERVISOR: PROF. DR. CÜNEYT AKALIN)**

İSTANBUL, 2022

Hakkari Province and Welfare State

"Hakkari and Social Approach of Hakkari Municipality in the 2000s" is the thema of the thesis. Hakkari situated at the south-east corner of Anatolia, close at Iran and Iraq borders, is one of the most underdeveloped and backwards parts of Turkey. It's out of the way location and its mountainous geography does not facilitate trade and transportation. The main economic activity is agriculture and especially raising livestock. Urban population is limited and formed partly by the government employees. Local Municipality itself is rather new but progressing. Unfortunately, separatist terror activities, quite numerous in Hakkari province, taking advantage of the mountainous geography of the area, created very negative impacts on the development of the city. However, as central authorities took severe measures against the terror activities and with the cooperation of the local municipality terror activities decreased, Hakkari began to take successful steps towards socio-economic development. Tourism, winter sports activities, canoeing are progressing. Local leaders, whether they belonged to conservative or progressive parties, adopted social approaches. Social municipalism approach serves to help low-income individuals, disadvantages individuals and big masses living within the municipality border and thus protecting them from ostracization. Moreover, through social municipalism, some investments are made for the community to the benefit of rather low-income sources. Examples of those investments include the services such as bread factories serving public interest, nursing homes, and guest houses.

Key Words: Social Municipalism, social state (welfare state), Hakkari Municipality.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix
1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu	3
1.2 Çalışmanın Amacı	4
1.3 Araştırma Metodolojisi	4
1.4 Çalışmanın Planlanması	5
1.5 Çalışmanın Hipotezi	5
2 Sosyal Devlet ve Sosyal Belediyecilik İle İlgili Genel Bilgiler	6
2.1 Devlet Kavramı	6
2.2 Sosyal Devlet Kavramı	7
2.2.1 Sosyal Devletin Tarihsel Gelişimi	8
2.3 Belediye Kavramı ve Türkiye'de Belediyecilik	10
2.4 Sosyal Belediyecilik Kavramı	14
2.4.1 Sosyal Belediyeciliğin Uluslararası Örnekleri	15
2.5 Sosyal Belediyeciliğin Tarihçesi	17
2.6 Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin İşlevleri	19
2.6.1 Sosyalleştirme, Rehabilitasyon ve Sosyal Kontrol	19
2.6.2 Yardım Etme, Gözetme	20
2.6.3 Yatırım	21
2.6.4 Mobilize Etme, Yönlendirme, Kılavuzluk ve Rehberlik Etme	21
2.7 Sosyal Belediyecilik Modelleri	21
2.8 Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	22
2.9 Yönetişim Kavramı ve Gelişimi	24
2.10 Kent Konseyi ve Kent Konseyinin İşlevleri	25
3 Hakkari İli ve Hakkari Belediyesi Hakkında Genel Bilgiler	28
3.1 Hakkari Belediyesi'nin Tarihçesi	28
3.1.1 Hakkari Belediyesi'nin Misyonu	32
3.1.2 Hakkari Belediyesi'nin Vizyonu	32
3.1.3 Hakkari Belediyesi'nin Temel Değerleri	32
3.2 Hakkari'ye Bağlı İlçe Belediyeleri	33
3.2.1 Yüksekova Belediyesi	33
3.2.2 Şemdinli Belediyesi	34
3.2.3 Çukurca Belediyesi	35
3.2.4 Derecik Belediyesi	35
3.3 Hakkari İlinin Demografik Yapısı	36
3.4 Hakkari İlinin Ekonomik Yapısı	37
3.5 Hakkari İlinin Coğrafik Yapısı	38
3.6 Hakkari Belediyesi'nin Gelir Kaynakları	39
3.6.1 Hakkari Belediyesi'nin Vergi Gelirleri	40

3.6.2	Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri.....	40
3.6.3	Alınan Bağış ve Yardımlar	40
3.6.4	Diğer Gelirler	40
3.6.5	Sermaye Gelirleri	41
3.7	Hakkari Belediyesi Araç Filosu	44
3.7.1	Hakkari Belediyesi'ne Ait Araçlar.....	44
3.7.2	Hakkari Belediyesi'nin Kiraladığı Araçlar	44
3.8	Hakkari Belediyesi'nin Sunduğu Mezarlık Hizmetleri.....	44
4	Hakkari Belediyesi'nin 2000'li Yıllarda Yaptığı Belediyecilik Faaliyetleri	47
4.1	175 Kilometre İçme Suyu İsale ve Şebeke Yapımı	47
4.2	130 Kilometre Kanalizasyon İnşaatı Yapımı	47
4.3	25 Kilometre Yağmur Suyu ve Drenaj Hattı Şebekesi	48
4.4	Hakkari Merkez İçme Suyu Sondaj Çalışması.....	48
4.5	35 Kilometre Şehir İçi Bitümlü Sıcak Karışım Asfalt Kaplama.....	49
4.6	Hakkari Şehir Merkezindeki Kaçak ve Ruhsatsız Barakanın Kaldırılması	49
4.7	Hakkari'deki İrili Ufaklı Derelerin İslah Edilme Çalışmaları	49
4.8	Hakkari Belediyesi'nin Prestijli Cadde Uygulaması	50
4.9	Hakkari Belediyesi'nin Peyzaj Çalışması ve Fidan Dikimi	50
4.10	Hakkari Belediyesi'nin Yaptığı Modüler Kesimhanenin Açılması.....	50
4.11	Hakkari Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 43 Bin Metrekare Yürüyüş Yolu	50
4.12	Hakkari Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 2 Bin 400 Metre Bisiklet Yolu ...	51
4.13	Hakkari Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 3 Adet Estetik-Motif Aydınlatmalı Kavşak	51
4.14	Katı Atık Arıtma Tesisi'nin Yapılması.....	51
4.15	Atık Su Arıtma Tesisi Projesi	52
4.16	Otluca Hes Üzerine İçme Suyu Arıtma Tesisi Projesi.....	52
5	Hakkari Belediyesi'nin 2000'li Yıllarda Sosyal Belediyeciliği	53
5.1	Binevş Kadın Danışmanlık Merkezi	53
5.2	Hakkari Belediyesi'nin Kadın Dayanışma Merkezi	53
5.3	Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi.....	54
5.3.1	3-6 Yaş Çocuk Eğitim Odası.....	55
5.4	Meslek Edindirme Kursları	56
5.4.1	İŞKUR İşbirliğiyle Yürütülen Meslek Edindirme Projeleri.....	56
5.5	Hakkari Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü.....	56
5.5.1	Veteriner Hekimliği Faaliyetleri	57
5.5.2	Biyosidal Çalışmalar	58
5.6	Hakkari Belediyesi'nin Yaptığı Yaşam ve Çocuk Oyun Parkları	59
5.7	Kültür Sanat Merkezi'nin Geliştirilmesi.....	59
5.8	Mega Şişme Oyun Parkının Kurulması.....	60
5.9	Hakkari'de İlk Defa Ramazan Etkinlikleri Düzenlendi.....	60
5.10	Estetik-Dekoratif Aydınlatma Direkleri Uygulaması ve Kavşak Düzenleme Yapım İşi.....	61
5.11	Hakkari'ye Yeşil Alan ve Dinlenme Alanları Kazandırıldı.....	61
5.12	Hakkari'deki Öğrencilere Ziyaret ve Malzeme Desteği	61
5.13	Hakkari Belediyesi Tarafından Mir Kalesi Sosyal Tesisi'nin Yapılması...	62
5.14	Hakkari Belediyesi'nin Gopsi Sosyal Tesisi'nin Yapılma Projesi.....	62
5.15	Kültür ve Sanat Sokağı Projesi	62
5.16	Hakkari'nin 15 Mahallesine Açık Alan Spor Fitness Grupları	63
5.17	Gola Züryan Sosyal Tesisi Projesi	63
5.18	Depin Köprü Kafe ve Seyir Terası Projesi.....	63

5.19	Hakkari Belediyesi Halk Pazarı Projesi	64
6	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
6.1	Sonuçlar.....	68
6.2	Öneriler	69
7	KAYNAKLAR	70
8	ÖZGEÇMİŞ.....	80

ŞEKİL LİSTESİ

TABLO LİSTESİ

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

MM	: Milimetre
CM	: Santimetre
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ŞÖNİM	: Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi
M.Ö	: Milattan Önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
VB	: Ve Benzeri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DTP	: Demokratik Toplum Partisi

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında benden desteğini esirgemeyen, tez canlılığım yüzünden birçok kez sıkboğaz ettiğim çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Cüneyt AKALIN'a, her zaman ve her konuda yanımda olan hiçbir desteğini benden esirgemeyen ve her zaman bana destek olan sevgili eşim Meryem SEVİ'ye çok teşekkür ederim.

Ayrıca daha önce tezsiz bitirdiğim yüksek lisansımı tezliye çevirmemde gereken desteği ve fedakârlığı esirgemeyen Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü müdürü Prof. Dr. Ali AKDEMİR hocama ve her mailime dönüş yapan, destek olan Doç. Dr. Volkan TATAR hocama sonsuz teşekkür ederim.

17.08.2022

SERDAR SEVİ

1 GİRİŞ

Dünyadaki teknolojik gelişmeler, iletişim imkanlarının artması yönetimlerdeki anlayışın değişmesi gibi çeşitli alanlarda etkisini gösteren küreselleşme gerçeği ve kapitalizmin yaşadığı krizlere paralel olarak ortaya çıkan liberal düşüncenin etkisiyle 1980li yıllarda Dünyada yönetim anlayışında değişimlere neden olmuştur. Küreselleşme ve neoliberal politikalar; insan hakları, piyasa ilkeleri, demokrasi anlayışı, yerel kültür ve kimlikleri gibi çeşitli kavramları ön plana çıkarmıştır. Neo-liberal politikalardan etkilenen sosyal devlet; yönetimlerin bireysel özgürlükleri sınırlandırdığı, üretilen metanın pahalıya mal olduğu, hizmetlerin aşırı merkeziyetçi ve hantal olduğu gibi eleştirilere maruz kalmıştır.

Tüm bu eleştiriler ulusal sosyal devletleri yeniden yapılanmasına ve güçlerini başka birimlerle paylaşmalarına neden olmuştur. Ulus devletler yetkilerinin bir kısmını başta yerel yönetimler olmak üzere başka kuruluşlarla paylaşmak zorunda kalmıştır. 1980li yıllara kadar gelen ulus devlet politikaları değişmeye başlamıştır. Yani ulusal devlet hakimiyeti azalmıştır. Yerel aktörler değer kazanmaya başlamıştır.

Yoksulluk insan tarihi ile süre gelen bir olgudur. Söz konusu bu tarihî olgu veya soruna çeşitli çözümler getirilmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Yoksulluk olgusu daha belirgin bir şekilde süregelmeğe devam etmiştir. Günümüz küresel dünyasında toplumların önde gelen en önemli sorunların başında yoksulluk gelmektedir.

Dünyanın önemli olaylarından biri olan Sanayi Devrimi ile köylerden kentlere yığınlar halinde bir göç dalgası başlamış ve kent yoksulluğu kavramı ortaya çıkmıştır. Kent yoksulları kitlesine yeni katılımlar olmuştur. Küreselleşme ile teknolojik gelişmelerin yaşanmasına neden olmuş insan hayatını kolaylaştıran üretilere vesile olmuştur. Bu teknolojik gelişmeler ülkelerin teknolojik üretimi ile beraber refahını da artırmıştır. Fabrikasyon üretim ile ülkelerde artan refah yoksulluğu ortadan kaldıramamıştır. Bunun sebebi ise oluşan refahın eşit bir şekilde dağıtılmamış olmasıdır. Artan refah seviyesinin yoksulluğu minimize etmesi beklenirken yoksulluk çukurunun derinleşmesine sebep olmuştur. Oluşturulan refah sisteminde zengin daha çok zengin olurken yoksullar daha da yoksul bir duruma

getirilmiştir. Oluşan bu durum yoksulluğun bütün ülkelerin ortak sorunu olmasına zemin hazırlamıştır.

Gün geçtikçe farklı boyutlar kazanan yoksulluk ile mücadele konusunda dünya genelinde yerel yönetimlere yönelme söz konusudur. Dünya genelinde yoksullukla mücadele konusunda yerel yönetimlere aktarılan kaynakların artmasıyla beraber yerel yönetimlerdeki demokratikleşme de paralel bir şekilde ilerlemektedir. 1980'li yıllardan itibaren sosyal politikaların sahadaki uygulayıcısı yerel yönetimler yani belediyeler olmuştur. Yerel yönetimler "sosyal belediyecilik" kavramı ile yereldeki yoksulluk ile mücadele etmektedir. Her yerel yönetimin yoksulluk ile mücadele tarzı farklılık göstermektedir. Yerel yönetimlerin yoksullukla mücadeledeki hedefi toplum arasındaki refah seviyesini minimize etmektir.

Yerel yönetimlerde sosyal belediyeciliğin gerçek anlamda uygulanabilmesi için; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, etkinlik ve hukukun üstünlüğü gibi yönetim prensiplerinin gerçek anlamda içselleştirilmesi gerekmektedir. Daha etkin bir sosyal belediyecilik için yerel yönetim yöneticileri ve çalışanlarının da bu prensipleri benimsemesi gerekmektedir. Bu prensipler benimsenip yerel yönetimlerde tam anlamıyla uygulanmaması durumunda yapılan sosyal belediyecilik göstermelikten öteye gidemeyecektir.

Bu araştırmada ise sosyal belediyeciliğe yüklenen misyonun, yerel yönetim modelini benimseyen bir yönetim anlayışıyla, Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yıllarda sosyal belediyeciliği ve belediyecilik faaliyetlerine dikkat çekilmek için oluşturulmuştur.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın konusu, amacı, varsayımı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal devlet ve sosyal belediyecilik hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Hakkâri ili ve Hakkâri Belediyesi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yıllarda yaptığı belediyecilik faaliyetleri açıklanmıştır. Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yıllarda yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetlerine yer verilmiştir. 2000li yılların başında Hakkâri Belediyesi'nin yapmış olduğu belediyecilik faaliyetleri ve sosyal belediyecilik

faaliyetlerine dair bilgi ve bulgular sınırlı olduğu için bu konudaki eksiklikler röportajlar aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır.

1.1 Çalışmanın Konusu

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” adlı araştırma çalışması kapsamında "Sosyal Belediyecilik" kavramı ve Hakkari Belediyesi'nin tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Ayrıca Hakkâri ilinin demografik ve coğrafi özellikleri irdelenerek anlatılmıştır. Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik bağlamında yaptığı çalışmalar ve sunduğu hizmetler irdelenmiştir. Bunun için başta Hakkâri Belediyesi'nin ilgili birimleri ile görüşülerek, ilgili internet araştırması, makale ve konu ile ilgili yazılar irdelenerek çalışma için gereken bilgi ve belgeler elde edilmiştir.

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” konusunun seçilme amacı "Sosyal Belediyeciliğin" Dünya’da ve ülkemizde oldukça gelişme göstermiş olmasıdır. Bu çalışma kapsamında sosyal belediyecilik kavramı açıklanmıştır. Türkiye'nin en küçük ve en az gelişmiş şehirlerinden biri olan Hakkâri’de sosyal belediyeciliğin ne kadar geliştiği ve Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik bağlamında yürüttüğü faaliyetlerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Geçmişten günümüze kadar insanlığın en büyük sorunlarından birisi yoksulluktur. Üretim ilişkilerinin başladığı günden itibaren giderek derinleşen yoksulluk, isteyerek ya da istenmeyerek sonlandırılmamaktadır. Araştırmanın konusu evrensel boyutlara ulaşan yoksulluğun önlenmesinde evrensel ölçekte alınan yöntemlerden biri olan "Sosyal Belediyecilik" kavramı üzerine konumlandırılmıştır.

Merkezî yönetimlerin müdahaleci tavrını yumuşattığı 1970’li yıllarda, yoksullukla mücadele konusunda yerel yönetimlere daha fazla yetkiler verilmeye başlanmıştır. Araştırma, yoksul yığınlara en yakın yönetim birimi olan belediyelerin sosyal belediyecilik bağlamında yoksullukla mücadeleye katkısı üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bu çalışmanın konusu; Doğu Anadolu Bölgesinin en küçük ve en az gelişmiş illerinden biri olan Hakkâri ilinin sosyal belediyecilik konusunda kat ettiği mesafenin durumunun tespit edilmesine yöneliktir.

1.2 Çalışmanın Amacı

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” adlı çalışmanın amacı; Son dönemde dünyada ve ülkemizde önem kazanan "Sosyal Belediyecilik" kavramını açıklamaktır. Türkiye'nin en ücra köşesinde yer alan Hakkâri ilinde sosyal belediyeciliğinin ne kadar geliştiği ve ne kadar uygulandığını saptamaktır. Geliri ve bütçesi az olan Hakkâri Belediyesi'nin sosyal politikalara ne kadar yatırım yaptığı ve sosyal belediyeciliği ne kadar uyguladığını ortaya koymaktır.

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” konusunun seçilme nedeni ise; bölgedeki siyasi kaos faktörünün yerini normalleşmeye bırakması ve Hakkari Belediyesi'nin sosyal hizmetlere ağırlık verilmesidir.

Evrensel boyutta etki gücüne sahip yoksulluk, yediden yetmiş evrende yaşayan bütün insanları etkilemektedir. Sanayi devrimi ile kentlere yığılan imkânları kısıtlı insanlar kentsel sorunları ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu kent sorunlarına Uluslararası örgütler ve geleneksel belediyecilik yapan yerel yönetimler kayıtsız kalamamıştır. Sosyal Belediyecilikle yoksulluğun önüne geçilebileceği düşüncesi hâkim olsa da bu konuda gereken başarı elde edilememiştir.

Bu çalışma kapsamında sosyal devlet, sosyal belediyecilik, sosyal destek gibi kavramların açıklanmıştır.

Kaynak taraması ve Hakkâri Belediyesi'nin ilgili birimleri ile yapılan görüşmelerin yanı sıra sosyal belediyecilik ve Hakkâri Belediyesi çalışmaları ilgili internet üzerinden araştırma yapılmıştır.

1.3 Araştırma Metodolojisi

“2000’li Yıllarda Hakkari Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik” adlı araştırma çalışmasında literatür taraması yapılarak ve ilgili kurumun ilgili birimindeki yetkililer ile görüşme yapılarak gerekli veriler toplanmıştır.

Bu çalışma yapılırken araştırma konusuyla ilgili Akademik makaleler, Yüksek lisans ve doktora tezleri, internet siteleri, yapılan haberler çalışmanın temel kaynakları olarak belirlenmiştir. Çalışmada nitel ve betimleyici metot kullanılmıştır.

1.4 Çalışmanın Planlanması

Bu çalışmanın seçiminde ilgili kavramların güncel ve evrensel olması etkili olmuştur. Konu belirlemesi öncesinde kaynak taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili yazılan tezler ve makaleler incelenmiştir. Ayrıca Sosyal Devlet ve sosyal belediyecilik kavramları hakkında yazılan kitap ve haberler irdelenerek gereken kaynak sağlanmıştır. Kaynak taraması sonrası çalışmanın yazım aşamasına geçilmiştir.

1.5 Çalışmanın Hipotezi

Çalışmanın hipotezi aşağıda belirtilen şekildedir:

- Sosyal Belediyecilik Hakkâri Belediyesi'ni geliştirdi mi?

2 SOSYAL DEVLET VE SOSYAL BELEDİYECİLİK İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

İnsanın içinde yaşadığı toplumun belirli bir evresinden sonra ortaya çıkan, karmaşık ve çok boyutlu bir sosyal olgu olan devlet kavramı bir örgütlenme biçimi ve siyasal bir organizasyondur. Bu organizasyon, toplumun siyasal kaderini belirleyen kararları alabilen, kapsayıcı ve toplumdaki merkezileşmiş en büyük örgütlenme halidir. Devlet kendisini oluşturan millet, ülke ve hâkimiyet unsurlarından beslenen ve tüzel kişiliğe sahip bir varlıktır. Sosyal devlet ise devlet mekanizmasının içerisinde yer alan birey ve grupların devlet eli ve devlet kaynaklarıyla desteklenmesi ve bu birey ve grupların toplumdan soyutlanmasının önlenmesidir.

Sosyal belediyecilikle, yönetimler, toplum içerisinde yer alan dezavantajlı birey ve grupların yerelde desteklenerek toplum içerisinde kalmasını sağlamayı hedefler. Merkezî yönetimler yerinden yönetimlere gereken kaynakları sağlayarak yoksullukla mücadele etmeyi hedefler.

2.1 Devlet Kavramı

Devlet kavramı çok eskiye dayanmakla birlikte, devlet kavramının ilk ortaya çıktığı zaman hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Modern devlet kavramı ise birkaç yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Devletin çeşitli tanımları yapılabilmektedir. Devlet kavramı konusunda çok sayıda tanım sunulabilmektedir. Devletin üç unsurundan (ülke, insan topluluğu, egemenlik) yola çıkarak, belli bir ülkede yerleşmiş, insan topluluğunun hukuki ve siyasi düzenini kuran ve o insan topluluğunu temsil eden siyasi gücün, kişiliğe ve egemenliğe sahip bir kurum olarak tanımlanabilir. Daha sade şekli ile "belirli bir toprak parçası üzerinde egemenlik kurmuş insan topluluğu" şeklinde de devlet tanımlaması yapılabilir ([URL:1](#), b.t.).

Devlet kavramının tanımı üzerine birçok düşünürün belirttiği tanımlar mevcuttur. Siyaset bilimci Münici Kapani ise devlet kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Devlet, belli bir ülke üzerinde yerleşmiş zorlayıcı yetkiye sahip bir

üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasal kuruluştur. Sosyolog Max Weber ise devleti "meşru şiddet kullanma tekeline sahip insan topluluğu" şeklinde tanımlamaktadır ([URL:2](#), b.t.).

2.2 Sosyal Devlet Kavramı

Sosyal Devlet kavramı Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan bir kavramdır. Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı endüstriyel toplumun oluşturduğu toplumsal sınıflar ve bu sınıflar arasındaki çatışmaların ürünüdür. Sosyal Devlet kavramının en geniş tanımı; Devletin toplumsal ve ekonomik alanlara müdahalesi olarak nitelenebilir. Toplum içinde oluşabilecek krizleri bertaraf etmek için bir takım politik argümanlar kullanarak topluma nüfuz eder ([URL:3](#), b.t.).

Yeni bir kavram olan sosyal devlet, belirli bir kalıba sokulacak kadar yalın bir tanıma sahip değildir. Birçok yazar sosyal devlet kavramını açıklama gayesine girişmiş fakat tam anlamıyla bir tanım yapılamamıştır. Sosyal devlet kavramını açıklamak için bağlantılı olduğu bazı kavramları açıklamak gerekir (Gümüş, 2010: 133).

Sosyal Devlet kavramı literatürde daha çok Refah Devleti (Welfare State) olarak geçmektedir. Refah devlet kavramı 1980 yılında Almanya'da işçilere sosyal sigorta uygulamasının getirilmesiyle kullanılmaya başlanmıştır (Akgül Yılmaz, 2006: 3).

“Refah devleti, kişilere ve ailelere, sahip oldukları mülklerin piyasa değerine bakmaksızın minimum bir gelir garanti ederek kişisel ve ailevi krizlere yol açabilecek hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi belirli sosyal riskleri karşılayabilecek güce kavuşturmak suretiyle kişiler ve aileler için güvensizlik alanını daraltarak ve nihayet statü ya da sınıf ayrımı yapmaksızın tüm vatandaşlara belirli sosyal hizmetleri en iyi standartlarda sunmayı garanti ederek, piyasa güçlerinin işleyişini değiştirmek amacıyla devlet erkini politikalar ve idare yoluyla bilinçli olarak kullanan devlettir.” (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 13-17).

Sosyal devlet, devletin toplumda adalet ve barışı sağlamak için devletin sosyal ve ekonomik hayata doğrudan müdahale etmesidir. Sosyal devlet, işsizliği önlemek, gelir dağılımını eşit bir şekilde sağlamak, yurttaşlara iş sahası açmak,

yurttaşların güvenliğini sağlamak, işsizliği önlemek gibi çeşitli görev ve misyonları üstlenmiş bir devlet modelidir. Ayrıca zorda olan vatandaşlara gereken sosyal yardımların sağlanması ve asgari bir hayat standardının sağlamakla mükelleftir (Yılmaz, 2006: 7).

Sosyal devletin odak noktası insandır. İnsanlar arasında da dezavantajlı (engelliler, yaşlılar, bakıma muhtaç yetim çocuklar ve kadınlar) bireyler mevcuttur. Sosyal devlet dezavantajlı birey ve kesimleri gözeterek toplumda dengeyi sağlamaya yönelik adımlar atar (Ören, 2011: 18).

Bu açıklamalardan yola çıkarak sosyal devlet tanımı ile ilgili şu ifadeler kullanılabilir; sosyal hakların ağırlık kazandığı, sosyal eşitliğin ön plana çıktığı, negatif haklar yerine pozitif hakların ağırlık kazandığı ve bu hakların güvence ve dayanışmaya dönüştüğü devlet modeli olarak ifade etmek mümkündür.

2.2.1 Sosyal Devletin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Devlet olgusu tanımı yapılırken devletlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'dan (GSYİH) sosyal politikalara ayrılan bütçeye bakılmıştır. Bir başka ifadeyle GSYİH'den sosyal politikalara ayrılan bütçenin miktarıyla ne kadar sosyal devlet olduğu anlaşılmaktaydı ([URL:4](#), b.t.).

Sosyal devlet olgusu 1930'lu yıllarda olgunlaşmaya başlamıştır. 1929 yılında ortaya çıkan *Buhran* bertaraf etmek istenmiştir. Buhranın ortaya çıkardığı krizi aşma çalışmaları sosyal devlete giden yolu açmıştır (Özdemir, 2006:155). Bu dönemde sosyal devlete giden ve sosyal devletin uygulanmasına zemin hazırlayan bir diğer faktör ise; komünist rejimin dünyaya yaydığı politikaların önüne geçme çabalarıdır. Sovyetler Birliği tarafından yürütülen bu politikaların, sosyal harcamaların genişletilmesiyle önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Sol parti ve oluşumların refah olgusu üzerine yürüttükleri eşitlik vurgusunun toplum tarafından içselleştirilmesi, sosyal devletin olgunlaşmasını sağlayan bir başka etmendir (Kazgan, 1995: 42).

1929 Buhranı sosyal devlet olgusunu aşındırmıştır. *1929 Buhranı* sosyal devleti aşındırmanın yanında iktisadi düşünceyi de şekillendirmiştir. Devletlerin piyasaya müdahalesini meşrulaştıran Keynesyen Teori geliştirilmiştir. Keynesyen

Teori'nin getirdiği uygulamalar ile sosyal devlete somutluk kazandıran uygulamalar ötüşmüştür. Ortaya çıkan uygulamalar sosyal devletin olgunlaşma zemini bulduğu bir ortam doğmuştur (Kara, 2005: 81-82).

Sosyal devletin ilk adımları Almanya'da atılmıştır. İlk defa iş kazası sigortası, ilk sağlık sigortası ve ilk defa emekli maaşı gibi sosyal devlet uygulamalar Almanya'da hayata geçirilmiştir. Almanya'dan sonra benzer bir uygulama İngiltere'de uygulanmış ve sosyal devlet olgusu Avrupa kıtasında hayat bulmaya başlamıştır (Aktan, 2008: 44).

1929 yılında ortaya çıkan "Ekonomik Buhran" sosyal devlete giden yolların önünü açmış ve sosyal devlet olgusu 1930'lu yıllarda devletlerin politikası yolunda önemli bir adım olmuştur (Özdemir, 2006: 155).

Aynı dönemde Sovyetler Birliğinde etkin olan sosyalizmin herkes eşittir vurgusunun bütün dünyada benimsenmesi Avrupa kıtasında sosyal devlet politikalarının hız kazanmasına vesile oldu (Özdemir, 2006: 188-189).

1930'lu yıllarda ABD'de devlet ekonomiye el atmıştır. Yoksullara yardım etmiş, insanlara iş olanağı sağlamıştır. 1935 yılında Amerika'da sosyal güvenlik yasası çıkarılmıştır. Böylece çalışanlara verilen haklar yasal bir zemine oturtulmuş ve sosyal devlet olgusu hukuki bir zemin kazanmıştır (Kara, 2005: 85-86).

Sosyal Devletin altın çağı olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem olarak nitelendirilebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında burjuva, işçi sınıfı ve devletler arasında varılan mutabakatlar Sosyal devlet olgusunun elini güçlendiriş ve en başarılı dönem yaşanmıştır (Şaylan, 2003: 85).

1970'li yıllarda neoliberalizm siyasi akımının sosyal devlet politikalarına karşı olumsuz söylemleriyle beraber sosyal devlet önem kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan petrol krizleriyle birlikte sosyal politikalara yapılan yatırımlar azaltılmış ve sosyal devlet olgusu zayıflamıştır ([URL:4](#), b.t.).

Türkiye'de "Sosyal Devlet" kavramı; sosyal adaleti sağlamaya yönelik bir adımdır. Amaç refahı toplumun tabanına yaymak ve sosyal adaleti gözetmektir (Pekküçüksen, 2004: 459).

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye'de sosyal hayat kendine has bir şekilde süregelmiştir. Türkiye'nin tam anlamıyla bir sosyal devlet olduğunu ifade etmek doğru değildir. Türkiye'de devlet sosyal hayatın her alanına müdahil olmuştur. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan bütün sosyal olaylarda devlet müdahaleci bir tavır takınmıştır (Koray, 2005: 133).

Türkiye ve Osmanlı tarihinde 19. yüzyıla kadar sosyal faaliyetler loncalar ve ahilikler üzerinden içerde yapılırken; vakıflar aracılığıyla da dışardan yapılmıştır. Anadolu'da doğup hayat bulan ahilik teşkilatı zamanla sosyal ve dini bir kurum haline gelmiştir. 15. yüzyıla kadar gözde bir kurum olan ahilik, 15. yüzyıldan sonra yerini loncalara bırakmıştır. Loncalar üzerinden esnaftan alınan vergi ve bağışlarla sandıklar oluşturulmuştur. Bu şekilde ihtiyaç sahiplerine aynı yardımlar yapılmıştır (Aslaner, 2008: 65-68).

Tanzimat ve meşrutiyet dönemindeki kanun ve tüzükler ikinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. 1922'de serbest piyasa ekonomisine geçiş aşamaları hazırlanmış ve toplumun genelinin kalkınması hedeflenmiştir. 1945-1960 yılları arası sosyal güvenliğin geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması aşamasıdır. Devletçi politikalar yerini liberal politikaya bırakmıştır (Altan, 2007: 76-77).

2.3 Belediye Kavramı ve Türkiye'de Belediyecilik

Belediye kavramı olarak Türk Dil Kurumu'nda şu şekilde ifade edilmektedir: İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti.

Belediye kanunu 2005:3'e göre: "Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerliğe sahip kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır ([URL:5](#), b.t.).

5393 sayılı kanuna göre belediye idaresinin organları; Belediye meclisi, belediye meclisi ve belediye başkanından oluşmaktadır. 5216 sayılı Büyükşehir belediyesi kanunu da benzer bir düzenleme öngörülmüştür ([URL:6](#), b.t.).

Batılı anlamda ilk belediye örneğine İstanbul Şehremaneti örnek gösterilebilir. Kurumun görevi, statüsü ve örgütü 13 Haziran 1854 tarihinde çıkarılan nizamname ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemede Şehremanetin Meclis-i Vala'ya bağlı olduğu ifade edilmektedir (Ortaylı, 2000: 133). Şehremanetin başında Şehremini bulunmaktadır. Şehremini Bab-ı Ali tarafından seçilen ve padişahın onayı ile atanan, Meclis-i Vala'nın tabii üyesi sıfatındadır. Şehremaneti meclisi karar organı niteliğindedir. Şehremini, iki yardımcısı ve on beş üyeden oluşmaktadır.

İstanbul Şehremanetine birçok görev verilmiştir. Fakat gereken verim alınamamıştır. Belediye yetkilerinin merkez onayına bağlı olması ve mali yetersizlikler beklenen verim alınamamıştır. Yapılan deneyi sonucunda yeni belediyenin birçok alanda geleneksel belediye anlayışından kurtulamadığı görülmüştür (Ortaylı, 1973: 17).

Şehremanetin Avrupa standartlarında çalışmasını sağlamak ve belediye yönetiminin yeniden yapılandırılması için 9 Mayıs 1855 tarihinde Padişah'ın yazılı izniyle İltizam-ı Şehir Komisyonu kurulmuştur. Komisyon 1857 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür. Komisyonun getirdiği öneriler arasında; sokakların temizlenmesi, aydınlatma, kanalizasyon, sokakların genişletilmesi, düzgün işleyen bir muhasebe oluşturulması, su yollarının yapılması sayılabilir (Vural, 2004: 188).

Türk tarihinde modern anlamda bir belediye sistemi oluşturulmak istenmiştir. Tanzimat'la birlikte başlayan batılılaşma çalışmalarının belediyecilik ayağı hız kesmeden devam etmiştir. Altıncı Daire-i Belediye örneği tüm İstanbul'da yaygınlaştırılması düşünülmüştür. Bu bağlamda Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi 1868 tarihinde yayınlanmıştır. Bu nizamname ile Şehremaneti yeniden yapılandırılmış ve İstanbul'un 14 belediye dairesine ayrılması kararlaştırılmıştır. Fakat öngörülen 14 belediyeden sadece dört tanesi örgütlenebilmiştir. Bu belediyeler; Beykoz, Adalar, Yeniköy ve Tarabya'dır (Eryılmaz, 2007: 188).

Tüm çabalara rağmen İstanbul'un tüm semtlerinde belediye örgütleri kurulamamıştır. Belediye örgütlemesi ile ilgili gelişmeler I. Meşrutiyet döneminde gelişme göstermiştir. I. Meşrutiyet hareketinin ilk yazılı anayasası olan 1876 Anayasası'nı getirmiştir. Bu anayasada belediyelerin özel bir kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Osmanlı parlamentosunun kabul ettiği ilk kanun olan Dersaadet

Belediye Kanunu'dur. Bu kanun ile Daire-i Belediye'nin ayrıcalıkları ortadan kaldırılmış ve İstanbul yirmi daireye ayrılmıştır.

Dersaadet Belediye Kanunu'na göre belediyenin üç organı vardır. Bunlar; belediye reisi, belediye meclisi ve belediye cemiyetidir. Dersaadet Belediye Kanunu'na göre merkezî idare belediye reisini meclis üyeleri arasından seçmektedir. Belediyelerin klasik görevlerinin yanı sıra nüfus sayımı ve emlak yazımı gibi görevleri de mevcuttur (Çelik, 1995: 592).

İkinci Meşrutiyet döneminde “Dersaadet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanunu Muvakkatı” ile İstanbul belediye teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. Belediye daireleri kaldırılarak yerine şubeler getirilmiştir. Şehremini meclisi yerine encümen organı getirilmiştir. Bu yapı yapılan çeşitli değişikliklerle 1930 yılına kadar devam etmiştir (Dönmez, 1995: 170).

İstanbul'daki batılı belediyecilik girişimleri Osmanlı'nın bu anlamdaki ilk girişimleridir. İstanbul dışında kalan Osmanlı topraklarında 1870 yılına kadar belediyecilik anlamında geleneksel örgütlenme devam etmiştir. İstanbul dışındaki Osmanlı yerleşimlerine batı tarzı belediye teşkilatlanmasının ilk adımı 22 Ocak 1871 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi”dir. Bu nizamname ile taşradaki belediyelerin yasal temelleri atılmıştır (Eryılmaz, 2006: 212).

1877 belediye kanunun getirdiği tek dereceli seçim Türk belediyecilik tarihi açısından son derece önemlidir. Öte yandan söz konusu kanun ile belediye mallarının idaresinde belediyelere istimlak yetkisi verilmiştir. Fakat belediye gelirlerinin yetersiz oluşu süregelen bir sorundur (Ortaylı, 2000: 190).

Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise yeni Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devleti'nden 389 belediye devralmıştır. Osmanlı'dan yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden bu belediyelerin 20 tanesinde düzenli içme suyu, 17 tanesinde mezbaha, 29'unda park ve bahçe, 4 tanesinde elektrik tesisatı ve 7 tanesinde spor alanı olduğu saptanmıştır (Bostanoğlu, 1990: 79).

1921 Teşkilatı Esasiye Kanununda mahalli idarelerden söz edilmiştir. Fakat yeni siyasi sistemi sağlamlaştırma, savaşın yıkıcı etkisi, ekonomik yetersizlikler ve

bulaşıcı hastalıklar gibi nedenlerden dolayı yerel yönetimlerde merkezîyetçilik geleneği sürdürülmüştür (Göymene, 1999: 68).

Ankara'nın başkent yapılmasının ve akabinde cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından, 1924 tarihli ve 417 sayılı kanun ile şehrin adı "Ankara Şehremanetine" çevrilmiştir. Ankara bu kanunla özel bir yönetim biçimine kavuşturulmuştur. Ankara İçişleri Bakanlığı tarafından atanan şehreminin yönetiminde bir encümeni emanet ile 24 üyeli Cemiyeti Umumiye-i Belediyeden oluşacaktır. Bütçesi de bu cemiyet tarafından yapılacak ve İçişleri Bakanlığının onayına tabi olacaktır (Dönmez, 1995: 171).

Ankara deneyimi yeni Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir yere sahiptir. Ankara'dan alınan deneyim 1580 sayılı Belediye Kanun'a veri teşkil etmiştir. İlerleyen dönemlerde 424 sayılı Belediye Vergi Resimleri Hakkında Kanun, 486 sayılı Umuru Belediyeye Müteallik Ahkam-ı Cezaiye Kanunu, İçişleri Bakanlığınca 1924 yılında yayınlanan Usul-ü Muhasebe-i Belediye Talimatnamesi ve 642 ve 744 sayılı Ebniye ve Vilayet Belediye Kanunlar gibi belediyecilik alanında yapılan kanunlar ve çalışmalara girilerek düzenleme yapılmıştır (Çelik, 1995: 593).

1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediyeler kanunu ve halkın toplu halde bulunduğu yerlerin denetimini belediyelere veren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve imar alanında bazı yetkiler içeren 193 tarihli 2290 sayılı Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu yeni Türkiye belediyeleri için önemli düzenlemeler getirmiştir.

Belediyelere uzun ve kısa vadeli avans ve kredi verebilmek amacıyla 2301 sayılı kanunla Belediyeler Bankası kurulmuştur. Belediyelere %10'luk pay içeren 2256 sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu çıkarılmıştır (Çelik, 1995: 593).

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra 1967 tarihli ve 3166 sayılı Kanun ile Belediyelere orman yetiştirme ve sportif faaliyet görevi verilmiştir.

Türkiye'de modern belediyecilik Tanzimat döneminde başlamıştır. Tanzimat döneminden bu yana belediyecilik anlamında idari reformlara gidilmiştir. Fakat bu dönemde batılı anlamda belediyecilik alanında istenilen seviyeye gelinmemiştir. Bunun nedenleri ise çok yönlü ve köklü tarihî, iktisadi ve sosyal sebeplere

dayanmaktadır. Türk belediyciliğinin gelişim evresinde hâkim olan batı belediyciliğidir. Özellikle Tanzimat döneminden sonra batı odaklı teşkilatlanma zaruri hale gelmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap vermek için 1580 sayılı Belediyeler Kanunu yürürlüğe sokulmuştur. Türkiye'de uzun yıllar belediycilik alanında temel kanun sıfatı taşımaktadır. 1970'li yılların sonunda yaşanan ekonomik krizler tüm Dünya'da kamu yönetiminde değişikliğe gidilmesini zorunlu kılmıştır. 1990'lı yıllarda liberalizmin de etkisiyle özel sektördeki başarılı sonuçlar kamuya da entegre edilmiştir. Dünya'daki küreselleşme süreci yerleşme politikalarına da etki etmiştir ([URL:7](#), Yörükoğlu, b.t.).

2.4 Sosyal Belediycilik Kavramı

Yerel Yönetimler (Belediyeler), karar organları yerel halk tarafından seçilen, kendine has yasaları, bütçesi ve özerkliği bulunan, devlet tarafından kendilerine verilen yetki ve personeli bulunan tüzel kişilerdir (Akarsu, 2014).

Sosyal politika; Halkın refah düzeyini adalet ve eşitlik anlayışı ile yükseltmek, ekonomik faaliyetleri, toplumsal dengeyi gözeterek hayata geçirmektir. Sosyal politikaların yerele indirgenmesiyle, yerel yönetimler olan belediyelere çeşitli görevler verilmiştir. Belediyelerin yerele indirgenen sosyal politikaları doğru araçlarla somut uygulamalara hayata geçirmeleri sosyal belediye olarak algılanmalarını sağlamıştır (Çelik, 2014: 6). Sosyal belediycilik; Kamu harcamalarını bireyi sosyal anlamda var edecek sosyal alanlara yönlendiren, istihdama olanak sağlayan toplumda itilmiş bireyleri topluma kazandıran, gelir dağılımdaki adaletsizliği gidemeye yönelik politikalar izleyen, kültürel ve spor faaliyetlerinde bulunan ve bunları hayata geçirecek alt yapıyı oluşturmaya çalışan bir model olarak tanımlanabilir (Akdoğan, 2002: 15).

Sosyal Belediycilik mevcut belediyciliği geliştiren bir modeldir. Sosyal belediycilik; ihtiyaç gidermeye yönelik bir modelden öte, o ihtiyacın tekrar ortaya çıkmasını engelleyecek önlemler alır. Bu sağlandığında insan onurlu bir yaşam elde edecektir (Öztürk ve Gül, 2012: 385).

Sosyal yatırımlarda merkezî yönetimin yetersiz olduğu alanlara yerel yönetimler devreye girmiştir. Merkezî yönetimin hukuki çerçevesi yerel yönetimlere

oranla daha sınırlıdır. Yerel yönetimler buldukları çevreye, coğrafi şartlara uyum sağlama konusunda merkezî yönetime oranla daha özgür bırakılmıştır (Seyyar, 2008: 30).

Sosyal belediyecilik, belediyelerin sosyal alanda sunduğu hizmetler ve belediyelerin kendi sınırları içerisindeki dezavantajlı ve yardıma muhtaç bireylere yaptığı maddi ve manevi yardımlardır (Şen, 2007: 38).

Sosyal belediyecilik; toplumdaki maddi ve manevi yönden dezavantajlı birey ve grupları topluma kazandırmayı onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çalışmaların yerel yönetimler üzerinden hayata geçirilmesidir. Ayrıca toplumda gelir dağılımının adaletli dağıtılmasını sağlamaya yönelik politikalar üretmeye yönelik adımların atılmasıdır. Sosyal belediyeciliğin temel işlevlerinden biri de toplumda itilmiş bireylerin topluma kazandırılması ve bu bireylerin toplumda kalmalarını sağlamaktır.

2.4.1 Sosyal Belediyeciliğin Uluslararası Örnekleri

Son dönemlerde değişen ve gelişen sosyal belediyecilik kavramı ulusal ve uluslararası birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Belediyelerin sosyal hizmetleri sunması her ülkede değişkenlik göstermektedir. Avrupa'da sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında bu bölümde Amerika, Fransa ve İngiltere örnekleri irdelenecektir.

Amerika'da birçok yoksul aile sosyal destek almaktadır. Buna rağmen Amerika'da yeterli düzeyde sosyal yardımlar yapılmamaktadır. Bunun en önemli sebebi yoksul aile ve bireylerin doğru bilgiye ulaşamaması ve göçmen aile kılavuzlarını anlayacak kadar İngilizce bilgiye sahip olmamalarıdır. Doğru bilgiye ulaşan yoksul aile ve bireyler yardımlardan rahatlıkla faydalanabilmektedir. Buna örnek olarak da Massachusetts, Oklahoma ve Indiana'da aile ve bireylerin aldığı yardım verilebilir (Özen ve diğerleri, 2016: 419).

Amerika'da yardımlar çeşitli olsa da Avrupa'ya oranla az seviyededir. Amerika'daki üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar: Parçalı, kategorik ve geniş olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda gıda yardımı ve ilave gelir güvencesinin federal seviyede sunulması ve finanse edilmesi bu duruma örnek verilebilir. Yardımların

sunulmasında kategorileştirilme yapılması sınıfsal ayrışma olarak görüldüğünden negatif bir algı oluşturmaktadır (Kaya, 2009: 97).

İngiltere'deki Sosyal yardımlar sistematik bir şekilde sunulmaktadır. İngiltere'de yoksullukla mücadele genel ve ulusal bir program dahilindedir. İngiltere'de sosyal yardımların adı İngiliz Gelir Desteği şeklindedir. Bu programda gıda, sağlık, eğitim hatta konut yardımı da kapsamlı olarak yapılmaktadır. Ayrıca İngiltere'de yardım talep etme bir hak olarak görülmektedir. İngiltere'de ebeveynlere aile kredisi ve esnek çalışma olanağı sunulmaktadır. İngiltere'de ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde bütün ülkede belirlenen ortak şartlara bağlıdır (Kaya, 2009: 97).

Fransa'da Belediye Sosyalizmi küçük bir hareket olarak doğmuş olsa da üçüncü ve dördüncü cumhuriyet dönemlerinde en verimli uygulamaları hayata geçirmiştir. Fransa'da sosyalist belediye başkanlarının benimsediği anlayış çerçevesinde ekonomik, kentsel ve sosyal planlama politikalarını geliştirmeyi başarmışlardır. Sosyalist belediye başkanlarını farklı kılan toplumsal sorunları başlangıç noktası kabul etmeleriydi. Fransa'da meydana getirilen belediye sosyalizmi insanların hayatlarını kolaylaştıran bir refah sistemi oluşturmuştur (Bayramoğlu, 2015: 65-67).

Fransa'da yerelleşme adına önemli adımların atıldığı yıl 1945 yılı olmuştur. Bu adımların olgunlaşması 1958 yılında mümkün olmuştur. Desantralizasyon hareketi ise Temmuz Monarşisi ile meydana gelmiştir. Temmuz Monarşisi ile merkezde toplanan yetkiler yerel yönetimlere ve taşra birimlerine devredilme dönemi başlamıştır. Fakat Fransa'da yerelleşmenin belirgin hale gelmesi 1982 yılında mümkün olmuştur. Bu noktada 1988'e kadar yapılan kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Parlak, 2014: 26).

Fransa'daki Yerel yönetimin anayasal seviyede değiştiği yıllar 2000'li yıllardır. 2003 yılında yerel yönetimlerin anayasal statülerinde değişiklikler yaşanmış ve belediyelere ait mali ve idari yetkiler genişletilmiştir. Ayrıca Fransa'da bu anayasal değişikliklerle belediyeler özerk bir statü kazanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ile Fransız yönetim sistemi Bonapartist anlayıştan uzaklaşarak, mali ve idari özerkliğin güçlendiği bir sisteme dönüşmüştür (Şengül, 2012: 1).

Fransa'nın yardım anlayışında kategorik program hâkimdir. Temel güvence ağı ile yeni programlar meydana getirilerek gelişim sağlanmıştır. Bu noktada yerel takdir yetkisi her ne kadar bağımsız olmazsa da düzenleyici ve ulusal bir çatıda birleştirilmiştir. Kaynakların belirlenmesinde ise esneklik söz konusudur (Kaya, 2009: 98). Ayrıca Fransa'da dışlanma ve yoksullukla alakalı hükümete destek verme birimi olarak Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Ulusal Konseyi kurulmuştur. Ayrıca 1998 yılında buna paralel olarak Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Gözlemevi kurulmuştur (Kaya, 2009: 104).

2.5 Sosyal Belediyeciliğin Tarihçesi

Sosyal belediyeciliğin ele tutulur temelleri sanayi devrimi ile başlamıştır. Daha önce Avrupa'da şehirlerin yönetimi prensliklere verilmiştir. Prenslar buldukları bölgeleri kendi belirledikleri kurallarla yönetirdi. Şehirler arasında yasa birliği söz konusu değildi (Ersöz, 2006: 764).

16. yüzyılda Avrupa devletlerinde yoksullukla mücadele çalışmaları hızlanmış ve yoksullukla ilgili yasalar çıkarılmaya başlanmıştır (Sallan Gül, 2000: 55).

Sanayi devrimi ile köylerden kentlere yoğun bir göç yaşanmıştır. Kentlerdeki bu yığılma yeni sosyal politikalarının geliştirilmesine nede olmuştur. Bu da sosyal belediyeciliğin adım adım hayata geçmesine vesile olmuştur (Ekin, 1994: 2).

Sanayi devriminin getirdiği uzun çalışma süreleri ve işçilerin ezilmesine karşın iktidarların işçileri kurumak amaçlı çeşitli yasaların çıkarılmasına vesile olmuştur. Ayrıca Sanayi Devrimi ile beraber gittikçe genişleyen işçi sınıfının oy potansiyeli iktidarların sosyal alanda adım atmalarını sağlamıştır. Geniş bir işçi kitlesine sahip olan İngiltere'de sosyal politikalara yönelik ilk adımları atılmıştır (Talas, 1981: 45). İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu tahribatı gidermek için özellikle Avrupa devletleri sosyal alana müdahale etmişlerdir. Böylece sosyal devlet olgusu giderek güçlenmiştir (Göze, 2005: 182).

1970'li yılların ortalarında sosyal devlet altın çağını yaşamıştır. Bu tarihe kadar devletler sosyal alana yatırım yapmak için adeta birbirleriyle yarışır duruma gelmiştir. Ancak 1970'li yıllardan sonra sosyal devlet olgusu törpülenmeye

başlanmıştır (Göze, 1995: 126). 1970'li yıllarda dünyada vuku bulan ekonomik sıkıntılar sosyal devlete yapılan yatırımların eleştirilmesine sebep olmuştur. Yüksek meblağlara ulaşan sosyal devlet harcamaları devletlere ciddi yük oluşturmaktaydı. Sosyal devlet anlayışına en büyük eleştiriler neoliberalizm akımı tarafından getirilmiştir (Özdemir, 2007: 238).

Türk toplumların sosyal belediyeçilik geleneği geçmişten beri süre gelmiştir. Bu gelenek Osmanlı İmparatorluğunda vakıflar üzerinden yürütülmüştür. İslamiyet inancının bir gereği olarak zevat verme, aç ve yoksuları doyurma sosyal devlet ve sosyal belediyeçiliğin bir göstergesidir. Osmanlıda yerel ölçekte sosyal faaliyetler vakıflar üzerinden geliştirilmiştir. Vakıfların sosyal faaliyet yürütmeleri vakıfların dini birer kuruluş olması algısına sebep olmuştur (Sarihan, 1997: 37).

Osmanlı'daki ilk belediye 13 Haziran 1854 yılında kurulmuştur. Paris örneği alınarak kurulmuştur. 1877 tarihli "Vilayet Belediye Kanunu" ile Osmanlı'nın kentlerinde yaygınlaştırmıştır. Bu kanun ile yol, kaldırım ve imar işlerinin düzen altına alması, su işlerinin çözülmesi, istimlak ve temizlik işleri görevleri verilmiştir. Bu belediyelerin ilk kez kurulması ve mali yetersizlikler yüzünden başarılı olamamıştır (Bostanoğlu, 1990: 78).

Cumhuriyet dönemi sosyal belediyeçiliği ise Birinci Dünya Savaşı sonrasında çöken Osmanlı İmparatorluğunda yıllarca devam eden savaşlarda yorgun düşen halk yığınları ve tahrip olan şehirler kalmıştır. Yerel yönetimler açısından önemli iki sorunun yaşandığı yıllardır. Bu sorunlardan biri savaşlarda tahrip olan Batı Anadolu kentleri ve Ankara'nın başkent olmasıyla ortaya çıkan kent sorunlarıdır. Belediyelerin görev ve sorumlulukları ile ilgili 1580 sayılı kanun belirleyici olmuştur. Bu yasa ile belediyelere kent hizmetlerinin yanı sıra çeşitli sosyal politikalara kadar 76 çeşit görev verilmiştir (Güleç, 2008: 49).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde sosyal devlet ilkesi ilk defa 1961 Anayasası'nda yer almıştır. Anayasanın ilgili maddesinde, toplumun sosyal gelişimi devletin görevi sayılmıştır. Devletin yerinden yönetim ayağını oluşturan belediyelerin sosyal hizmet sunması anayasal güvenceye alınmıştır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde sosyal belediyeçilik faaliyetlerinin olgunlaşması ve kurumsallaşması 1970'li yılları bulmuştur (Bayraktar, 2008: 55).

Türkiye’de yerel yönetim sisteminin esasını oluşturan yasalar Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmış ve uzun yıllar değiştirilmemişlerdir. Örneğin 1930 yılında yürürlüğe giren Belediye Yasası yoğun tartışmalar içinde ancak 2005 yılında değiştirilebilmiştir.

Türkiye’de 2004 yılında sosyal belediyeciliğe yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ile belediyelerin; kadınlara, çocuklara, engelli ve yaşlılara başta eğitim ve bakım hizmetleri olmak üzere çeşitli faaliyetleri yürütme yetkisi verilmiştir (Gürün ve Karaağaç, 2017: 53).

Türkiye’de sosyal belediyecilik faaliyetleri hemen hemen Avrupa ile paralel bir şekilde gelişme göstermiştir. 1945li yıllardan sonra Avrupa’daki merkezî yönetimlerin sosyal hizmet uygulayıcıları yerel yönetimler olmuştur. Türkiye’de 2000li yılların başında yürürlüğe giren Kamu Yönetim Reformu ile sosyal belediyecilik anlamında ciddi adımlar atılmıştır. Zamanla çıkarılan kanun ve yönetmelikler ile sosyal belediyeciliğin işlevi güçlenerek süregelmiştir. Yerel yönetimler birçok konuda yetkilendirilmiştir.

2.6 Türkiye’de Sosyal Belediyeciliğin İşlevleri

Türkiye’de sosyal Belediyecilik Avrupa Birliği’nin etkisiyle gelişme göstermiştir. İlk defa 1982 Anayasası çerçevesinde ele alınmış ve sosyal devlete yapılan yatırımlar giderek artırılmıştır (Toprak ve Şataf, 2009: 15).

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren merkezî yönetim ile yerel yönetimler sosyal alana yönelmeye başlamıştır. Merkezî sistem yerel yönetimlere bu konuda katkı sağlamıştır. Böylece merkezî sistemin yükü azaltılmıştır. Türkiye’de sosyal belediyeciliğin dört temel işlevi vardır (Arslan, 2013: 40-43).

2.6.1 Sosyalleştirme, Rehabilitasyon ve Sosyal Kontrol

Bireyin içinde bulunduğu sosyal ortama ayak uydurmasına sosyalleşme denir. Belediyelerin görevi bireyleri toplama kanalize ederek bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlamaktır. Merkezî yönetime nazaran belediyeler topluma daha yakın olduğu için sosyal kontrol sağlamak merkezî yönetime oranla daha kolaydır (Şataf, 2017: 6-8).

Sosyalleştirme; bireyin topluma adapte olmasını sağlayarak, bireyin toplumla ilişkisini sağlamak ve bireyin toplumun bir parçası olduğunu sağlamaktır. Başka bir ifadeyle bireyi ait olduğu toplumla bütünleştirmek ve bireyin toplumla kaynaşmasını sağlamaktır (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 383).

Bireylere yönelik verilen aile içi eğitim kursları, paneller, seminerler ve açık oturumlar da bireyin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Bunların yanında dezavantajlı bireylere yönelik "Meslek Edinme Kursları" gibi faaliyetler de herhangi bir mesleği olmayan bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu tür aktiviteler sayesinde toplumda yer alan dezavantajlı bireyler hem meslek edinmekte hem de toplumun bir parçası haline gelmektedirler (Aslantürk ve Amman, 2000: 172).

Sosyal kontrol kavramı ise; toplumsal yaşamda ilişkileri düzenleyen normlardan sapmayı önleyen bunu yaparken de mükâfat ve cezalandırma fonksiyonlarını kullanarak toplumsal düzeni sağlamayı ifade etmektedir (Eserperk, 1979: 160).

2.6.2 Yardım Etme, Gözetme

Dezavantajlı ve yardıma muhtaç bireylerin toplumdan soyutlanmasını engellemek amacıyla sosyal belediyecilik kapsamında bireyler maddi ve manevi yardımın yapılmasıdır (Kocaoğlu ve diğerleri, 2017: 160-161).

Yerel yönetimler yardıma ihtiyaç duyan birey ve grupları tespit etmekte vere gerektiğinde bu birey ve gruplara yardım etmektedir. Ayrıca Belediyeler, yardıma ihtiyaç duyan vatandaşlar ile yardıma muhtaç olan insanlar arasında bir köprü görevi de üstlenmektedir. Sosyal belediyeciliğin bir örneği olan iftar çadırlarının organizasyonunu yerel yönetimler yaparken; iftar çadırında dağıtılan yemeklerin çoğu yardım eden vatandaşlar tarafından finanse edilmektedir (Pektaş, 2010: 14).

Yardım etme ve gözetme sosyal belediyeciliğin temel görevlerindedir. Yerel yönetimler bu hizmetleri yerine getirirken, yardıma muhtaç birey ve gruplar iyi seçilmeli ve bu birey ve grupların topluma entegre edilmesi sağlanmalıdır.

2.6.3 Yatırım

Toplumdaki bireylere kalıcı çözüm bulmak amacıyla birtakım yatırımların yapılmasıdır. Rehabilitasyon merkezleri, aşevleri, ekmek fabrikaları, sığınma evleri gibi kurumlar bu yatırımlara örnek verilebilir (Sönmez, 2009: 54-56).

Belediyeler yardıma muhtaç birey ve grupların ihtiyaçlarını kısa süreli karşılarsa da kalıcı çözümler için yetersiz kalmaktadırlar. Yerel yönetimlerin girişimci bir ruh takınarak; aşevleri, ekmek fabrikaları, sağlık ocakları, yaşlı bakım evleri gibi çeşitli sosyal hizmetleri sunmalıdırlar (Akdoğan, 1999: 36).

Yerel yönetimler sosyal belediyecilik alanı bağlamında daha çok yatırım yapmalı ve toplumdaki eşitsizliğin önüne geçmeye katkı sağlamalıdır. Bu sebeple geçici çözümler yerine kalıcı yatırımlar yapılmalıdır. Yerel yönetimler yardıma muhtaç birey ve grupların istihdamı sağlamak amacıyla yapacakları yatırımlarla vatandaşlara hizmet sunmalıdır.

2.6.4 Mobilize Etme, Yönlendirme, Kılavuzluk ve Rehberlik Etme

Sosyal belediyecilik bağlamında belediye ile halk arasında diyalogu sağlamak amacıyla şikayet hattı, Whatsapp ihbar hattı, talep hattı gibi iletişimi sağlayan birimler mevcuttur (Kocaoğlu ve diğerleri, 2017: 160-161).

Yerel yönetimler, çeşitli birimler aracılığıyla (Danışma Merkezi, sekreterlik, şikayet hattı vb.) sosyal kesimlere danışmanlık yaparak onları yönlendirir. Sorunlarını hangi birim ve kişilerle çözecekleri konusunda yardımcı olurlar (Pektaş, 2010: 14).

Sosyal belediyecilik bağlamında belediye ile toplum/birey arası diyalog iyi sağlanmalı ve belediyeye başvuran insanlar yönlendirilerek hizmetleri yerine getirilmelidir.

2.7 Sosyal Belediyecilik Modelleri

Sosyal belediyeciliğin ilk ortaya çıktığı Avrupa'da sosyal belediyecilik kurumsal olarak devletler arasında değişkenlik gösterir. Avrupa'da sosyal

belediyeçiliğin çeşitli hizmet fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonlardan bazıları; bilgilendirme ve rehberlik, sosyal güvenlik, yönlendirme, eğitim ve kültürdür.

Avrupa kıtasında dört farklı sosyal devlet modeli uygulanmaktadır:

- Sosyal Demokrat modeli (İsveç).
- Güney Avrupa sosyal devlet modeli (Fransa).
- Anglo-Sakson sosyal devlet modeli (İngiltere).
- Merkezî Avrupa sosyal devlet modeli (Almanya) (Koç, 2004: 12).

2.8 Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı çalışmaları 1980’li yılların ilk yarısında Avrupa Konseyi tarafından başlanmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Şartı konusu Avrupa Birliği’nin çeşitli kademelerinde gündeme getirilmiş ve görüşülmüştür. Bu görüşmelerin sonunda hazırlanan taslak 8-10 Kasım 1984 tarihlerinde Roma kentinde yapılan Altıncı Yerel Yönetimlerden Sorumlu Bakanlar Konferansında ilk gündem maddesi olmuştur. Bu konferanstaki görüşmelerin ardından şart sözleşme olarak 15 Ekim 1985 tarihinde üye ülkelerin imzasına açılmıştır (Yeter, 1996: 3).

Türkiye o dönemdeki durumun gerektirdiği bazı yasal belirsizlikler nedeniyle şartın gücünün “tavsiye kararı” niteliğinde olmasını düşünmüştür. Türk Delegasyonu konferansta şartın tavsiye karar olması yönünde tavır almıştır. Şartın “Sözleşme” olarak yürürlüğe girmesini isteyen Avrupa Konseyi şartı sözleşme olarak imzaya açmıştır. Şartın 15’inci maddesi gereğince şartın yürürlüğe girmesi için en az dört üye ülkenin onaylaması yeterli görülmüştür. Dört üye ülkenin onaylaması üzerine şart 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartnamesi giriş bölümü ile başlamaktadır. Giriş bölümünde üye ülkelerin yerel yönetimler konusundaki niyetleri ve ulaşmak istedikleri amaçlar belirtilmiştir. Kısaca giriş bölümünde Avrupa Konseyi üyesi devletler arasında ortak miras, düşünce ve ilkelerin korunması amacına yönelik daha büyük bir birliğe erişmek hedeflenmiştir (Pıtırılı, 1989: 61-62).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına karşı Türkiye temkinli yaklaşmıştır. Türkiye Yerel Yönetimler Özerklik Şartını onaylamadan önce anayasa ve yerel yönetimler yasaları arasında çelişki olup olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile Türkiye Anayasa'sı ve yerel yönetimler kanunları arasında bir çelişkinin olmadığını kanaatine varılması üzerine 21 Kasım 1988 tarihinde Türkiye Avrupa Konseyi temsilcisi Türkiye adına imzalamıştır (Pıtırılı, 1989: 61). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı daha sonra, Türkiye tarafından 3727 Sayılı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Onaylanmasına Uygun Bulunduğuna Dair Kanun'la 21 Mayıs 1991 tarihli resmi gazete ile onaylanmıştır. Onaylama esnasında yasada belirtilen çekinceler vurgulanmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, illeri ki dönemde 3723 Sayılı Yasa'nın 1. Maddesinde belirtildiği biçimde, Bakanlar Kurulu Kararı ile 06 Ağustos tarihinde yeniden onaylanmıştır (Keleş, 1995: 17).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 1985 senesinde İsveç'in başkenti Stockholm kentinde Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Sürekli Konferansı'nda hazırlanıp Yerel Yönetimlerden Sorumlu Avrupa Bakanlar Konferansı'nda kabul edilmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Türkiye Cumhuriyeti tarafından 21 Kasım 1988 tarihinde imzalanmış ve 3723 sayılı yasa ile yürürlüğe girmiştir. Türkiye şartın gücünün tavsiye kararı olması yönünde görüş belirtmiştir. Fakat sayı çokluğu sonucunda şart sözleşme olarak kabul edilmiştir ([URL:8](#), 21.06.2022).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı üç ana bölümden oluşmaktadır. Şartın ilk bölümünde yerel kurumların özerk bir yapı kazanması için anayasal ve yasal zeminin oluşturulması vurgulanmaktadır. Bu bölümde yerel yönetimler üzerindeki devlet rolünün ve denetiminin en aza indirilmesi gerektiğini vurgular. Ayrıca bu bölümde yerel yönetimlere yüklenen görevi en iyi şekilde yerine getirmesi için gereken gelir kaynaklarının sağlanması gerektiğini belirtir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın ikinci bölümünde ise şartı onaylayan ülkelerin yükümlükleri, kuralları ve sorumlulukları üzerinde durmaktadır. Bu bölümde şartı imzalayan ülkelerin, şartın ilkelerinin hayata geçirilmesi için yaptıkları yasal düzenlemelerin konseye bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın üçüncü ve son bölümünde ise şartın uygulama ve yürürlükle ilgili hususları içermektedir. Şartın önsözünde; yerel makamların

demokratik rejimlerin temellerinden olduğu vurgulanmıştır. Halkın kamu hizmetlerine katılım hakkı şartı imzalayan ülkelerin ortak fikri olduğu belirtilmiştir. Bu hakkı kullanmanın temel seviyesi yerel düzey olduğu vurgulanmıştır. şartın önsözünde ayrıca en etkili ve vatandaşa en yakın yönetim tam yetkilerle donatılmış yerel yönetimler olduğu vurgulanmıştır ([URL:8](#), 21.06.2022).

Avrupa Yerel Yönetimler zerklik şartı'nın önemli bir kısmı Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Bazı hükümlerine Türkiye tarafından çekince konmuştur. Türkiye'nin bazı maddelerine çekince konmasının sebebi ise Türkiye'nin bütünlüğünün korunmak istenmesidir. şarta konulmuş olan birçok çekince ile ilgili son yıllarda reformlar yapılmıştır. Son yıllarda belediyelere yönelik 5393,5216,5302 sayılı Kanunlar düzenlenmiştir. Bu kanunlarla Avrupa Yerel Yönetim şartına uygun bir çok düzenleme yapılmıştır.

2.9 Yönetişim Kavramı ve Gelişimi

Kamu yönetiminde son dönemlerde popüler bir söylem haline gelen Yeni Kamu Yönetimi (YKY) düşüncesinde önemli bir yer edinen yönetişim kavramı yeni kamu yönetiminin kamu alanına getirdiği rekabet ile gelişim sürecini hızlandırmıştır (Peters ve Pierre, 1998: 228). Önceden belirlenen bir amacı gerçekleştirmek için hiyerarşik bir iş bölümü sonucunda yapılan, üretilen ve bunun için yetkileri bir merkezde toplayan yönetimden; çok aktörlü, insan hak ve özgürlüklerine dayalı, toplumu yönlendiren, toplumu yapabilir kılan, kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran yönetişim anlayışına geçilmektedir (Tekeli, 1996: 51).

Yönetişim; toplumsal ve siyasi sistemdeki tüm aktörlerin ortak çabalarıyla elde ettikleri sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen olarak ifade edilebilir (Bozkurt ve diğerleri, 1998: 274). Yönetişimi bir süreç olarak tanımlayan Cope; birbirine bağlı olan ve çatışan pozisyonların, karşıt çıkarları olan aktörlerin oluşturmuş olduğu bir ağsal yapıları koordine eden bir süreç olarak ifade etmiştir (Cope ve diğerleri, 1997: 447). Bu tanım ile yönetişim toplumdaki aktörleri birer ortak olarak görmektedir. Yönetişim birçok aktörün varlığına işaret etmektedir. Bu tanıma göre yönetim sitemine dayalı anayasal ve hukuksal anlayışlar sınırlı ve yanlış yönlendiricidir. Yönetişim siyaset ve yönetim ayırımı'nın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2000: 149).

Yönetişim kavramı, ilk kez Kuzey Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Oradan bütün Dünya’ya yayılmıştır ve kullanılmaya başlanmıştır. 17. Yüzyılda Fransa’da hükümet ile sivil toplumu uzlaştırmaya çalışan bir yaklaşımdan ortaya çıktığı belirtilmektedir. Yönetişim teriminin yaygınlaşması ve olgunlaşma süreci İngiltere’de meydana gelmiştir. İngiliz modelinin klasik Westminster modeline karşı çıkmasıyla ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2000: 147).

Yönetişim kavramının günümüzdeki gelişimi 1980’li yıllarda Latin Amerika’da gelişen demokratikleşme ivmesinin ve bu ivmenin 1990’larda Afrika’da yayılmasıyla dünyada gelişme göstermiştir. Neoliberal kuramcılar, yapıcı ve politik bir yaklaşım içerisinde yönetim modeli ve kavramı üzerine bu dönemde yoğunlaşmaya başlamışlardır (Yüksel, 2000: 153). Neoliberal kuramcılarının yanı sıra Dünya Bankası da Afrika ülkelerinin kalkınması için bir öncü olarak görülmüştür (Şaylan, 2000: 20). Yönetişimin hızlı bir şekilde yayılmasının sebepleri; politikada giderek artan karmaşıklık ve bağımlılığın artmasından dolayı geniş bilgi ve perspektife duyulan ihtiyaç, gelişen bilgi toplumuna daha iyi bir bilgi yönetimi sağlamak, vatandaşları politika üretme sürecine dahil ederek görüşlerinin dikkate alınmasını sağlamak, kamuda şeffaflık ve hesap verebilirlik yönündeki talepleri karşılamak ve çıkarları çelişen gruplar arasında uzlaşma sağlamak olarak sıralanabilir (Maliye Bakanlığı, 2003: 34).

2.10 Kent Konseyi ve Kent Konseyinin İşlevleri

Kent konseyi ülkemizde 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kent yönetimine katılım sağlamayı, hesap sorma ve hesap verme, çok aktörlüğü ve çoğulculuğu artıracak düşüncesiyle kabul edilmiştir. Kent konseyi yerel yönetimlerdeki yetersizlikleri gidermek amacı gütmektedir. Kent konseyi kuruluşları ve mahalle temsilcileri aracılığıyla halkın gereksinimlerini tespit etmeyi, modern belediyecilik bağlamında çözümler sunabilmeyi ve yerel yönetimlerin imkânsızlıklarını halkın katılımı ile gidermeyi hedeflemektedir. Kent konseyi çağdaş ve dayanışmanın hâkim olduğu yaşanılabilir bir kent oluşturma doğrultusunda faaliyet yürütmektedir (Seyyar ve Demir, 2008: 86). 2005’te yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile demokratik katılımın sağlanması açısından önemli adımlar atılmıştır. Bu kanun ile yerel yönetimlerin örgütlenmesinde kurumsal mekanizmalar oluşturulmuş, demokratik yapılanmalar güvence altına alınmıştır (Toprak, 2006: 302).

Kent meclisleri, kent parlamentosu, kent kurultayı gibi oluşumlar kent konseyi oluşturulmadan kent konseyinin görevlerini yerine getiriyordu. 1992 yılında Rio Yeryüzü Zirvesi Birleşmiş Milletler tarafından yapılmıştır. Rio Yeryüzü Zirvesi'nde Gündem 21 eylem planı olarak kabul edilmiştir. 1996 yılında Birleşmiş Milletler İstanbul "Habitat II" konferansında "Yerel Gündem 21" gündeme alınmıştır. Bu konferansta; insan haklarına saygılı, şeffaf, demokratik ve halka hesap veren yönetimler gündeme alınmıştır. Bu çerçevede 1997 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye'de kent konseyi oluşturmanın ilk adımları atılmıştır (Özdemir, 2011: 36). Bu adımlar neticesinde 2005 tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesinde kent konseyi kurulması resmen kabul edilmiştir.

Kent konseyi, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", "Habitat II", 218 ÇELİK "Gündem 21" ve "Avrupa Kentsel Şartı"nın sürdürülebilirlik, yapabilirlik ve yaşanabilirlik ilkeleri ışığında halkın yönetime katılımını sağlayacak ve yönetimi denetleyebilecek mekanizmaları geliştirmeyi ve yönetim eksenli katılımcı demokrasiyi benimseyen ve sivil toplumu önceleyen bir oluşumdur (Bursa Kent Konseyi, 2011).

Kent konseylerinin yapısı kentler arasında farklılık gösterebilmektedir. Kent konseyinin en önemli görevi kenti kucaklayan ve kente ki tüm bileşenleri bir araya getiren bir ortak aklın oluşturulmasıdır. Kent konseyi, çözümde ortaklık, kentine sahip çıkma, aktif katılım ilkeleri doğrultusunda, kentleri geleceğe taşıyan bir ortaklık modeli olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca kent konseyi yerelde demokrasi kültürünün yaygınlaşmasını sağlaması, çok kültürlü ve çok ortaklı bir yönetim biçiminin benimsenmesini sağlamaktadır (Emrealp, 2005: 65).

Kent konseyinde ele alınan görüşler, belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınıp değerlendirilmektedir. Kent konseyi üyelerinin belediye kararlarında oy hakkı yoktur sadece katılım sağlayıp görüş bildirmektedirler. Belediye meclisinin de kent konseyinde dile getirilen görüşlerine ilişkin bir bağlayıcılığı yoktur. Belediye meclislerinde kent konseyi görüşlerinin bağlayıcı olmaması, kent konseylerinin kentsel sorunların çözümü noktasında sönük kaldığı belirtilmektedir (Görmez ve Altınışik, 2011: 45).

Hakkâri merkez ve Yüksekova ilçesinde kent konseyi kurulması için 2008 yılında Yüksekova ilçesinde Yüksekova Belediyesi Toplantı Salonu'nda bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda kent konseyi kurulamamış kent konseyi girişim grubu oluşturulma kararı alınmıştır. Yapılan bu toplantıya dönemin Yüksekova Belediye başkanı Salih Yıldız, 21 Yerel Gündem temsilcisi Ayhan Tunç, Hakkâri Milli Eğitim Müdürü, Hakkâri Barosu temsilcileri, Tarım İlçe Müdürü, DTP, Esnaf Sanatkârlar Odası, Sanayi ve Ticaret Odası, Yüksekova Belediyesi encümenleri, İnsan Hakları Derneği Hakkâri şubesi, muhtarlar ve KESK katılmıştır. Toplantıda konuşan Yerel Gündem 21 temsilcisi Ayhan Tunç; 50 binlik nüfuslu kentlerde kent konseylerini oluşturmak zorunluluğunun olduğunu ifade etmiştir. Hakkâri valisi ve Yüksekova kaymakamını kent konseyi kurulması sürecine dâhil edemediklerini ifade etmiştir ([URL:9](#), 20.06.2022).

3 HAKKÂRİ İLİ VE HAKKÂRİ BELEDİYESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Hakkâri, ülkemizin güneydoğu ucunda yer almakta olup İran ve Irak ile kara sınırı bulunan, dağlık ve engebeli bir araziye sahip, gelişme aşamasını tamamlayamamış, küçük bir şehirdir. Kış sporlarına ve yamaç paraşütüne elverişli bir doğası vardır. Ayrıca Hakkari sınırları arasından geçip Irak'ta Şattülarap Nehri'ne karışan Zap Nehri'nde rafting yapılmaktadır. Konaklama tesisleri ve pistleri tamamlanıp hizmete açılan Mergabütan Kayak Merkezi, kentin yerli ve yabancı turist çekmesinde önemli rol oynamaktadır. Türkiye'de kayak sezonunun en uzun sürdüğü kayak merkezlerinden biri de, Hakkâri'de bulunan Mergabütan kayak merkezidir. Doğa sporlarıyla gelişmeye müsait olan Hakkâri kentinin değeri her geçen gün anlaşılmakta ve bu doğrultuda gelişim göstermektedir.

1936 yılında kurulan Hakkâri Belediyesi, henüz gelişim aşamasını tam anlamıyla gerçekleştirememiş, yerelde kaynak üretemeyen ve sınırlı bir bütçeye sahip olan, küçük bir yerel birimdir. 2000'li yıllardan itibaren kurumsallaşan Hakkâri Belediyesi, kentin belediyeciliğe ilişkin sorunlarıyla ilgilenmiş, zaman geçtikçe bu sorunlara çözüm üretmeye başlamıştır.

3.1 Hakkâri Belediyesi'nin Tarihçesi

Hakkâri ili, adını, bölgede yaşayan "Hakkar" kabilesinden almıştır. Hakkar kabilesi Van Gölü'nün güneyinde ve bir kısmı da İran'a doğru uzan coğrafi bölgeye yerleşmişlerdir. Arap kaynaklarında ve tarihî belgelerde "Hakkariye" olarak geçmektedir. Bu tabir "Hakkarlar'ın Şehri" anlamına gelmektedir ([URL:10](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri Bölgesi'nde yapılan araştırma ve bulgulardan tarih öncesi çağlarda da yerleşim yeri olduğu ispatlanmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde sırasıyla; Sümerler, Akadlar, Urartular ve Asurlular uzun süre yaşamışlardır.

Doğal bir kale gözüyle bakılan Hakkâri tarih boyunca birçok savaşa sahne olmuştur. Çaldıran Savaşı'ndan (1514) sonra Osmanlı İmparatorluğu topraklarına

katılmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra Ruslar tarafından işgal edilen Hakkâri; 22.04.1918 tarihinde işgalden kurtarılmıştır. Ankara Antlaşması'yla (1926) Musul dâhil beş bölgesi ulusal hudutlar dışında kalan Hakkâri aynı yıl geri kazanılmıştır. 1933 yılında Van iline bağlanan Hakkâri 1936 yılında il statüsü kazanmıştır ([URL:10](#), Anonim, b.t.).

İlk genel nüfus sayımı sırasında Hakkâri'de nüfus tespiti yapılmıştır. 1927 yılında yapılan nüfus sayımında Hakkâri ili genelinde bulunan 254 yerleşim yerinde tespit edilen kişi sayısı 24.980 kişidir. Bu belirlenen nüfus içerisinde erkek nüfusu 12.968 kişi iken, kadın nüfusu 12.012 kişidir. O dönemde Hakkâri %7,5'lik kentli nüfusa sahipti (Köse, 2010: 143).

Hakkâri ilk defa Cumhuriyet'ten önce 1876 yılında il olmuştur. Hakkâri 1876 yılından önce Erzurum vilayetine bağlı bir idari kuruluştur. 1888 yılında ise Hakkâri vilayeti lağvedilerek Van ilinin sancağı yapıldı. Hakkâri'nin ikinci kez il oluşu 1926 yılında çıkarılan 977 sayılı Teşkilatı Mülkiye kanunu ile gerçekleşmiştir. 20 Mayıs 1933 tarihinde çıkarılan 2197 sayılı kanun ile Hakkâri ili tekrar lağvedilerek Van iline bağlanmıştır. Son olarak 4 Nisan 1936 tarihinde çıkarılan 2885 sayılı kanun ile Hakkâri üçüncü kez ve son defa il statüsü kazanmıştır. 1945 yılında Hakkâri 4 ilçeden ibaretti. Bu ilçeler: Hakkâri merkez ilçe, Beytüşşebap, Şemdinli ve Yüksekova ilçeleridir. Fakat 1950-1955 yılları arasında Van'ın Başkale ilçesine bağlı Bağışlı bucağı ve beş köyü Hakkâri'ye bağlanmıştır. 1970'li yıllarda Hakkâri 6 ilçe 12 bucak ve 145 köyden oluşmaktaydı (Darkot, 1948).

Türk siyasetçi ve yazar Cahit Kayra, Sümbül Dağı'nın Karları kitabında 1946 Hakkâri'sini anlatmıştır. Kayra'ya göre bu yıllarda Hakkâri; iki büyük dağ yamacında yer alan ve 8-10 tane renkli toprak kulübeden oluşmaktadır. Bunların yanında kiremit damlı bir bina (valinin evi) yer almaktaydı. Hakkâri arazisinin sadece beşte biri düzlüklerden oluşmaktadır. Hakkâri'de her yer birbiriyle yarışan yüksek dağlarla örtülü bir coğrafyaya sahiptir. Cilo sıra dağları (Buzul) Hakkâri il sınırının bir ucundan başlayıp diğer ucuna kadar devam etmektedir. Hakkâri'nin ortalama yüksekliği 2500 metredir. Ağrı Dağı'ndan sonra en yüksek ikinci zirve olan Reşko Dağı, Hakkâri sınırları içerisinde yer almaktadır. Reşko'nun denizden yüksekliği 4130 metredir. Hakkâri kent merkezinde yer alan Sümbül Dağı'nın

yüksekliği ise 3467 metredir. Geçim kaynağı genelde hayvancılık ve az da olsa tarımdır (Kayra, 2014: 64-65).

Eski adı Akkara olan Hakkâri Urartu Krallığı zamanında yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Sonra sırasıyla Medler, Persler, Makedonya İmparatorluğu, Satraplar, Partlar, İran, Sasaniler, Monofizistler, Nasturiler, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti uygarlıkları tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmıştır (Kayra, 2014: 65).

Günümüzde ise Hakkâri merkez ilçesi dâhil beş ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçeler; Hakkâri merkez ilçe, Yüksekova, Çukurca, Şemdinli ve Derecik'tir (Derecik 2018'de ilçe statüsü almıştır.).

Hakkâri yöresinin adına ilişkin ilk bilgiler 10. yüzyılda Arap tarih ve coğrafya kaynaklarında rastlanmaktadır. Hakkâri adı, 1536 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Osmanlı topraklarına katılmasından bu yana anıla gelmektedir. Hakkâri'nin Kürtçe ismi ise Colemerg'tir. Hakkâri yöresi paleolitik dönemden başlayarak yerleşim yeri olduğu kanıtlanmıştır. Hakkâri il sınırları içerisinde yer alan kaya resimleri ve belgeler neolitik dönemde de yerleşim yeri olduğunu ortaya koymaktadır ([URL:11](#), b.t.).

1054'te yeni yerleşim yerleri bulmak için bölgeye akın yapan Türkmenler Tuğrul Bey yönetiminde Van Gölü çevresine kadar geldiler. Çoruh vadisinden Parhan dağlarına kadar olan bölgeye akınlar yaptılar. Bu akınlar esnasında Hakkâri'de ele geçirildi. 1258 yılında Irak'ta halife ordusunu yenilgiye uğratan Hülagü, bölgede gücünü göstermek için Hakkâri'yi ele geçirdi. 1360'lı yıllarda yöredeki aşiretler birleşerek Hakkâri Beyliğini kurdular. Hakkâri Beyliği'nin başına da İzzeddin Şir getirilmiştir. İzzeddin Şir döneminde Hakkâri güçlendi. Bu dönemde Van ve Gevaş da Hakkâri'ye bağlanmıştır. Timur'un Doğu Anadolu'da etkin olmasıyla Hakkâri beyliği Timur'a bağlandı. 19. yüzyıl başlarına Van eyaletine bağlı olan Hakkâri, 1914 tarihinde Rus işgaline girmiştir. Üç yıl boyunca Rus işgalinde kalan Hakkâri 1917 Ekim Devrimi'nin ardından yapılan Erzincan ve Brest-Litovsk antlaşmalarıyla Ruslar tarafından boşaltılmaya başlanmıştır.

Bu esnada Irak'ta bulunan 6. Ordu kuzeye ilerleyerek 22 Nisan 1918'de Hakkâri ve çevresinin denetimini ele geçirilmiştir. Hakkâri silahlı çatışmadan çok

görüşme ve anlaşma yoluyla Türkiye sınırlarına dâhil edilmiştir. Dünya savaşı yıllarına Rus işgalinden kurtarılan Colemerg, 1924'te kurulan Hakkâri ilinin merkez ilçesi konumuna getirilmiştir. 1933 yılında yapılan yasa değişikliği ile Van iline bağlanan Hakkâri 1936'da tekrar il olmuştur. Hakkâri ilinin merkez ilçesi olarak bugünkü konumunu kazanmıştır ([URL:11](#), b.t.).

İçişleri Bakanlığınca 01.09.2016 tarihinde yürürlüğe giren 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Belediye Kanunu'nda düzenleme yapılmıştır. Yapılan bu Kanun Hükmünde Kararname ile terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçuyla hakkında soruşturma açılan veya görevden uzaklaştırılan belediye başkan ve meclis üyelerinin yerine 15 gün içerisinde görevlendirme yapılması hüküm altına alınmıştır ([URL:12](#), 11.09.2016). Bu Kanun Hükmünde Kararname ile Hakkâri Belediyesi'ne 11.09.2016 tarihinde Vali yardımcısı Cüneyt Epcim Hakkâri Belediye Başkanlığına getirilmiştir. 2016 yılından 2019 yerel seçimleri dönemine kadar Hakkâri Belediyesi'ni Cüneyt Epcim yönetmiştir. Bu üç yıllık süre zarfında Hakkâri'de hiçbir dönemde olmadığı kadar hizmet sunulmuştur. Hakkâri'de başta altyapı olmak üzere her alanda ciddi anlamda yatırımlar yapılmıştır. Çocuk parkları, çevre aydınlatılması, yolların asfaltlanması, su şebekelerinin yenilenmesi gibi her alanda çalışmalar yapılmıştır. Cüneyt Epcim, 31 Mart 2019 yerel seçimlerde, sunduğu hizmetler baz alınarak Ak Parti Hakkari Belediye Başkan adayı gösterilmiştir.

31 Mart 2019 tarihinde yapılan yerel seçimlerde Halkların Demokratik Partisi (HDP) %59,97 oy, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) %33,25 oy, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) %2,56 oy, Metin Tekin %1,57 oy ve İYİ Parti %1,52 oy almıştır. 31 Mart 2019 yerel seçimlerini Halkların Demokratik Partisi (HDP) adayı Cihan Kahraman kazanmıştır ([URL:13](#), b.t.).

18 Ekim 2019 tarihinde HDP'li Hakkâri Belediye başkanı Cihan Kahraman'ın "Terör örgütü üyeliği" ve "terör örgütü propagandası yapmak" suçlarından tutuklanmasıyla yerine Hakkâri valisi İdris Akbıyık kayyum olarak atanmıştır. Şu an hala Hakkâri Belediye başkan vekilliğini Hakkâri Valisi İdris Akbıyık yürütmektedir.

3.1.1 Hakkâri Belediyesi'nin Misyonu

Hakkâri Belediyesi'nin misyonu; Hakkâri şehrinin tarihî ve kültürel dokusuna sahip çıkararak, yasaların verdiği görev ve yetkiler çerçevesinde hizmetleri modern bir belediyecilik anlayışıyla sunmaktır. Ayrıca Hakkâri'de yaşayan vatandaşların yaşadıkları şehirden zevk almalarını sağlamaktır ([URL:14](#), Anonim, b.t.).

3.1.2 Hakkâri Belediyesi'nin Vizyonu

Hakkâri Belediyesi'nin vizyonu şu şekilde açıklanabilir: Sürdürülebilir belediyecilik anlayışı ile Hakkâri'de yaşayan bütün bireylerin yaşam standartlarını yükseltmek ve kent yaşamını daha kolaylaştırmaktır ([URL:14](#), Anonim, b.t.).

3.1.3 Hakkâri Belediyesi'nin Temel Değerleri

Hakkâri Belediyesi'nin temel değerleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kültürel ve toplumsal değerlere sahip, insan ve çevreye duyarlı bir belediyecilik uygulamak.
- Hizmet sunumunda adalet ve eşitliğe öncelik veren bir belediyecilik.
- Vatandaşların karşılanması ve uğurlanmasında güler yüzlü bir tavır takınması.
- Belediye çalışanlarının mesleki ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak.
- Çağdaş, bilimsel ve teknolojik gelişmelere açık olmak ve öncülük etmek.
- Gelişimde öncü olarak, çoğulcu bir yönetim anlayışı benimsemek.
- Belediye olarak; eğitim, spor ve kültürel faaliyetleri desteklemek.
- Şeffaflık, ulaşılabilirlik ve güvenilir belediyeciliği benimser.
- İç ve dış paydaşlarla iyi diyalog ve iyi yönetimi benimseme.
- Belediye kaynaklarını yerinde ve etkin kullanıma önem gösterilir.
- Toplumdaki dezavantajlı birey ve gruplara (kadın, yaşlı, engelli, çocuk) hizmette öncelik verilmesi.
- Tarihî değerlere sahip çıkararak, onları gelecek nesillere aktarmak için kentlilik bilinci ile çalışmak.
- Hakkâri ve çevresini sağlıklı ve refah içinde yaşanabilir bir kent olması için çalışmak.

- Acil durum ve afetlerde; acil ve etkin müdahale etme bilinci ile önleyici tedbirler alır.
- Kaliteli ve vatandaş odaklı hizmet sunmak. ([URL:14](#), Anonim, b.t.)

3.2 Hakkâri'ye Bağlı İlçe Belediyeleri

Hakkâri Türkiye'nin güneydoğu köşesinde derin ve uzun Zap Vadisi'nin güney yamacına kurulmuştur. Hakkâri ili konumu itibarıyla Anadolu, Mezopotamya ve İran üçgeninde yer almaktadır. Bu stratejik konum tarih boyunca ilgi çekmiştir. Hakkâri tarihi Paleolitik çağdan itibaren başlamıştır. Hakkâri bölgesine M.Ö. 6. yüzyıla kadar Urartular hâkimiyet kurmuştur. Hakkâri coğrafyasının çetin şartlarını göz önünde bulunduran Urartular bölgeyi askeri amaçla kullanmışlardır. Hakkâri coğrafyasına yaptıkları "Ordu Yolu" ulaşım ağının izleri günümüze kadar sürmüştür. Urartulardan sonra Hakkâri bölgesine sırayla Medler, Persler, Büyük İskender, Seleukos Krallığı, Sasaniler, Müslüman Araplar, Roma, Bizans, Selçuklu, İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Sefayi gibi devletlerdir. Hakkâri Bölgesinin adı ilk defa Arap kaynaklarında rastlanmaktadır. Arap tarihçi İbn-i Haykal Hakkâri aşireti adına dayandırılarak Van Gölü'nün güney kısmına "Hakkariye" (Hakkarların beldesi) adıyla anmıştır. Günümüzde de Hakkar aşireti varlığını sürdürmektedir. Hakkâri Bölgesi 1536 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmış ve Hakkari adını almıştır ([URL:15](#), b.t.).

Hakkâri ili ilçe sayısı ve nüfus bakımından Türkiye'nin en küçük illerinden biridir. Buna karşın ilçe sayısı az olmasına rağmen köy ve mahalle sayısı fazladır. Hakkâri merkez ilçe dâhil olmak üzere beş ilçesi vardır. Bular: Hakkâri Merkez ilçesi, Yüksekova ilçesi, Çukurca ilçesi, Şemdinli İlçesi ve 2018'de ilçe olan Derecik'tir ([URL:16](#), b.t.).

3.2.1 Yüksekova Belediyesi

Tarihî bir yerleşim yeri olan Yüksekova'nın ilk yerleşim merkezi olması M.Ö. 7000lere dayandığı bilinmektedir. Eski adı Gever olan Yüksekova Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmıştır.

19. yüzyılda Van vilayetine bağlı olan Hakkâri Livası'nın kazası olan Yüksekova 1936 yılında ilçe yapılmıştır. İlçe merkezinin il adı Dize'dir. Hakkâri'nin

en kalabalık ilçesidir. İlçenin yüzölçümü 2291 km²'dir. Yüksekova coğrafi yapı olarak iki kısma ayrılır. Bu kısımlar ova ve dağlık kısımdır. Yüksekova ilçesine bağlı 49 köy, bu köylere bağlı 106 mezra bulunmaktadır. Fakat bölgede yaşanan terör olayları yüzünden köy ve mezralardaki nüfusun büyük bir bölümü ilçe merkezine göç etmiştir. İlçede tarımsal faaliyetler çok azdır. İlçe ekonomisi küçükbaş hayvancılığa dayanır.

19. yüzyılda Van vilayetine bağlı Hakkâri livasının kazası olan Yüksekova 1936 yılında Hakkâri iline bağlı ilçe konumuna getirilmiştir. Böylece Yüksekova belediyesi kurulmuştur ([URL:17](#), b.t.).

3.2.2 Şemdinli Belediyesi

Şemdinli ilçesi tabiat güzellikleri bakımından Hakkâri'nin en gözde ilçesidir. Türkiye'nin Irak ve İran'a sınır üçgeninde yer alır. Yüzölçümü 1452 km²'dir. Rakımı ise 1450 metredir.

İlçe İran ve Irak ülkelerine sınırında bulunduğu için stratejik öneme sahiptir. Dağlık bir arazi yapısına sahip olan Şemdinli ilçesinin alanının %45'i ormanlıktır. Ormanlarda bulunan ağaç cinsi genellikle meşe ağacıdır. İlçe arazisinin %41'i tarıma elverişsizdir. Çok az miktarda mera ve çayıra elverişlidir. Bu alan toplam alan içerisinde %10'luk bir alanı kapsar.

Hakkâri'nin ilk ilçelerinden biri olan Şemdinli ilçesi, 01.06.1932 tarihinde yürürlüğe giren 2042 sayılı kanun ile Bucak yapılmıştır. 1935 yılında Hakkâri ilinin lağvedilmesi ile Van vilayetine bağlanmıştır. 1936 yılında çıkarılan yasa ile Hakkâri'nin tekrar il statüsü kazanmasıyla Şemdinli ilçe statüsü kazanıp Hakkâri iline bağlanmıştır. Şemdinli merkezine bağlı 19 köy ve 79 mezra bulunmaktadır ([URL:18](#), b.t.)

2018 yılına kadar Şemdinli ilçesinin bir beldesi olan Derecik 2018 yılında ilçe statüsü kazanmıştır.

3.2.3 Çukurca Belediyesi

Urartu krallığının ilk yerleşim yerlerinden biri de Çukurca'dır. Abbasiler döneminde ise bu küçük yerleşim yeri "Mir" adı verilen dini, siyasi ve askeri şeflikle önetilmiştir. Selçuklular dönemine gelindiğinde ise Çukurca İmadiye beyliğine bağlanmıştır. Selçuklular döneminden sonra Osmanlı döneminde Çukurca Hakkâri Beyliğine tabi olmuştur. Ruslar ve Nasturiler 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Çukurca'yı yıkmışlardır. 1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile Türkiye topraklarına dâhil edilen Çukurca, 6068 sayılı kanun ile 1953 yılında ilçe yapılmıştır.

Çukurca 909 km² yüzölçümüne sahiptir. Eski adı Çal'dır. Irak sınırının sıfır noktasında yer alır. Deniz seviyesinden 1285 metre yüksekliktedir. Çukurca'nın doğusunda Yüksekova, batısında Şırnak, kuzeyinde Hakkâri güneyinde ise Irak ile çevrilidir. TÜİK'in adres dayalı 2017 nüfus sayımına göre toplam nüfusu 16.661'dir. Bu nüfusun 8.547'si ilçe merkezinde 8.114'ü ise ilçeye bağlı köylerde yaşamaktadır.

Hakkâri'nin Çukurca ilçesinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Fakat bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle tarım ve hayvancılık oldukça gerilemiştir. Başta koruculuk, devlet memurluğu ve küçük esnaflık temel geçim kaynağıdır.

İlçedeki tarım verimini artırmak için 1998 yılında ilçe kaymakamlığınca Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığıyla 20 adet sera yapılmıştır. Bu seraların her biri 195 metrekare alana sahiptir. Üreticiye teşvik amacıyla ücretsiz verilmiştir ([URL:19](#), b.t.).

3.2.4 Derecik Belediyesi

Kürtçe adı "Rubarok" olarak bilinir. Hakkâri'nin Şemdinli ilçesine 65 kilometre, Hakkâri merkeze 190 kilometre uzaklıkta bulunur. Kuzey Irak sınırında bulunan Hakkâri ilçesidir.

2018'e kadar Hakkâri'nin Şemdinli ilçesine bağlı bir belde olan Derecik 2018 yılında ilçe statüsü kazanmıştır. Derecik ilçesinin nüfusu 2018 yılı itibarıyla 22.953 kişidir ([URL:20](#), b.t.).

3.3 Hakkâri İlinin Demografik Yapısı

Hakkâri ilinin yüzölçümü 7.095 km²'dir. TÜİK verilerine göre kişi başına yaklaşık 39,29 km² arazi düşmektedir. Hakkâri ilinin nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının altındadır. Kilometrekare başına 0,02 nüfustur. Nüfus yoğunluğunun düşük olmasının nedenlerinden bazıları şunlardır: Coğrafyanın dağlık olması, yapılaşmaya müsait olmayan coğrafi yapı ve ilden göçlerin fazla olmasıdır ([URL:21](#), Anonim, b.t.).

1990lı yıllarda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Terör Örgütüne yönelik yürütülen mücadelede yöre halkı da etkilenmiştir. Hakkâri bölgesinde bulunan birçok köy ve mezra boşaltılmıştır (Yalçın, 2004: 140). 1990lı yıllarda yoğun şekilde göç alan Hakkâri nüfusu üç dört kat artmıştır. Bu artış sonucunda çarpık kentleşme ve gecekondulaşma meydana gelmiştir. Hakkâri merkeze yapılan göçler aile bazında olup bütün yaş gruplarını içermektedir. Göç olayı Hakkâri'de beraberinde ciddi bir işsizlik ve çarpık kentleşme meydana getirmiştir. Hakkâri il merkezine yapılan bu toplu göç; çevre sorunları, içme suyu ve kanalizasyon gibi kentsel sorunları beraberinde getirmiştir (Hakkâri İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2009: 131).

Türkiye'nin güneydoğu ucunda yer alan Hakkâri; güneyinde Irak, batısında Şırnak, kuzeyinde Van ve doğusunda İran ile komşudur. Türkiye'nin en kalabalık altmış ikinci şehridir. Nüfus itibarıyla 2020 yılı sonu itibarıyla 280.514 kişidir. Hakkâri iline bağlı 5 ilçe, 8 belediye, bu belediyelere bağlı 56 mahalle ve 125 köy mevcuttur ([URL:22](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri ilinin etnik kökeni %95 Kürt'tür. Kürt nüfusunun en yüksek olduğu iki ilden biridir. Hakkâri ilinde sayıları az da olsa Türkler vardır. Bu Türklere "Herikli Türkmenleri" denilmektedir ([URL:23](#), Anonim, 04.02.2020).

Hakkâri ili içerisinde İslam dışı inançların yanı sıra büyük çoğunluğu İslam dinine mensuptur. İslam dışı inançlar; Ezidiler, Nasturiler, Keldaniler ve küçük bir grup olan Yahudiler mevcuttur. Merkezî etkinin az olduğu bölgede heterodoks sayılabilecek İslam mezhepleri yeşermiştir ([URL:24](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri’de günümüzdeki inancın büyük çoğunluğunu İslamiyet oluşturmaktadır. Cumhuriyet dönemi ile Hakkâri’de bulunan İslam dışı inanç grupları Hakkâri’den göç etmişlerdir. Hakkâri bölgesinde kalan az sayıdaki gayrimüslimler de zamanla İslamiyet’i benimsemişlerdir.

3.4 Hakkâri İlinin Ekonomik Yapısı

Hakkâri’de yerleşim yerleri genellikle vadilerde ve dağ yamaçlarında kurulmuştur. Arazinin dağlık olması Hakkâri’de tümüyle tarımı sınırlandırmamıştır. Erozyon, ormansızlaştırılma, akarsuların düzensiz ve mevsimsel akışları, aşırı yağışlardan sonra görülen toprak kaymaları Hakkâri’deki toprak ve arazilerin başlıca sorunlardır. Bu sorunlara rağmen Hakkâri arazisi hayvancılığa ve yem üretimine müsait bir yapıdadır. Ulaşımın yetersizliği, hayvan ürün ve yemlerinin pazarlanmasındaki zorluklar hayvancılığın yeteri kadar gelişmesini engellemiştir. Hakkâri’de toprak kullanımı ve hayvancılık pazarlama sürecindeki düzensizlik yüzünden dalgalanmalar yaşanmaktadır (Yalçın ve Heckmann, 2002: 101).

Hakkâri, Türkiye'nin ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin en dağlık ve engebeli bölgelerinden biridir. Bu engebeli arazilerin varlığı ilde tarım arazilerinin az olmasında ciddi bir etkiye sahiptir. Tarım arazilerinin azlığı, Hakkâri’de hayvancılığın ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Eskiden çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal nüfus, kentlere göçün hızlanmasıyla farklı ekonomik faaliyetlerle uğraşmaya başlamıştır ([URL:25](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri’nin coğrafyası engebeli olduğu için tarıma elverişli değildir. Yöre halkı uzun yıllar hayvancılıkla uğraşmıştır. İşlenebilen tarım arazisi az olduğu için sebzeçilik, tarla tarımı ve meyvecilik yeterli düzeyde değildir. Hakkâri’de geniş mera ve çayırların varlığı ve yüksek yaylalar hayvancılığa oldukça elverişlidir. Hakkâri’deki yükseklik farklılıkları ve bitki örtüsü zenginliği arıcılığın önemli ekonomik faaliyet olmasını sağlamıştır. Bitkilerin farklı zamanlarda çiçek açması Hakkâri’deki arıcılık sezonunun diğer illere oranla daha uzun sürmesini sağlamaktadır ([URL:26](#), Anonim, b.t.).

2001 verilerine göre nüfusun yaklaşık %59 kırsal kesimde yaşayan Hakkâri’de tarım ve hayvancılık önemli bir ekonomik faaliyet alanı olmasına

rağmen; Hakkâri'de ekonomik yapı olarak ilk sırayı devlet hizmetleri almaktadır. Devlet hizmetlerinden sonra ikinci sırada tarım yer alırken; üçüncü sırada ise inşaat sektörü gelmektedir. Bunlardan sonra sırasıyla; ulaştırma ve haberleşme, ticaret, mali kuruluşlar, konut sahipliği ve sanayi gelmektedir. DPT tarafından 1996 yılında yapılan "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" araştırmasına göre; sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Hakkâri 76 il içerisinde 70. sırada yer almaktadır. Aynı araştırmada yer alan, 5. Derece Gelişmiş İller grubunda 17 il arasında Hakkâri 11. sırada yer almaktadır. 2000 yılında Hazine Müsteşarlığı'na yapılan İlerin Kişi Başına Hâsıl Etkileri "GSYİH" (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) sıralamasına göre; kişi başına 1.181 \$ değer ile 80 il içerisinde Hakkari 76. sırada yer almaktadır (Şan, 2002: 59-60).

Hakkâri'de sanayi kuruluşları yok denecek kadar azdır. Hakkâri'de fabrikaların olmaması Hakkâri halkının kentten göç etmesine sebep olmuştur. Hakkâri'yi daha çok memur kenti olarak tanımlamak daha doğru bir ifade olacaktır. Bu nedenle sanayi kesiminde çalışan insan sayısı çok azdır. Çalışanların büyük bir bölümü tarım ve hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. Ancak bölgede meydana gelen terör olayları nedeniyle köylerin bir bölümü boşaltılmıştır. Köyler boşaltılınca hayvancılık önemli bir darbeye uğramıştır. Bu kesimde istihdam edilen nüfusun büyük bölümü Hakkâri merkez, ilçeleri ve başka illere göç etmiştir. Bu köy boşaltmaları ile işsizlik katbekat artmıştır (Kurt, 1998: 54).

Hakkâri ekonomisine katkı sağlayan iki sınır kapısı vardır. Bunlardan biri İran ile olan sınır kapısı Esendere Sınır Kapısıdır. Diğer sınır kapısı da Irak ile olan Üzümlü Sınır Kapısıdır. Bu sınır kapıları üzerinden ticaret yapan yöre halkı, ilin ekonomisine katkı sağlamaktadır.

3.5 Hakkâri İlinin Coğrafik Yapısı

Hakkâri ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneydoğu ucunda yer alan bir sınır ilidir. 42 10' ve 44 50' doğu boylamları ile 36 57' ve 37 48' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Şehir merkezinin denizden yüksekliği 1720 metredir. Hakkâri il alanı 9521 kilometrekaredir. Doğusunda İran devleti, güneyinde Irak devleti, kuzeyinde Van ili, batısında ise Şırnak ile komşudur. Hakkâri ili doğal sınırlarla kuşatılmıştır. Yeryüzü şekillerinin yaklaşık %88'i dağlardan oluşmaktadır. İlin topraklarının çoğu

tarıma elverişlidir. Dağlık ve engebeden dolayı ekili-dikili alan %1,4'tür ([URL:27](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri bölgesinde sert kara iklim hüküm sürer. Kışları soğuk ve kar yağışlı geçer. Kar yağışının yerde kalma süresi uzundur. Hakkâri'de kış mevsimi 6-7 ay sürer. Kar kalınlığının 217 cm'yi bulduğu bölgeler mevcuttur. Yağmurlar bahar aylarında yağar. Yıllık yağış miktarı 580-792 mm arasındadır. Hakkâri'de yazlar sıcak ve kurak geçer. Yaz ve kış arasındaki sıcaklık farkı fazladır. Bu fark ortalama 36 derecedir. Hakkâri kışın Sibirya üzerinden gelen soğuk hava kütlesi etkisi altındadır. Yazları da tropikal bölgelerde kara iklimi etkisi altındadır. Hakkâri topraklarının %59'u çayır ve meralardan oluşur. %25'i orman ve fundalıklardan, %2'si de ekili ve dikili alanlardan oluşmaktadır. Dağlarının büyük bölümü çıplaktır ve Hakkâri topraklarının %14'ü tarıma elverişli değildir ([URL:28](#), Anonim, b.t.).

Zap Suyu Hevlir dağlarından doğup Çukurca ilçesi sınırlarından Irak topraklarına dökülen bir akarsuyudur. Zap Vadisi Hakkâri'nin en önemli sebze ve meyve yetiştirildiği alanıdır. İklimsel özellikler bakımından da Zap Vadisi Hakkâri'den farklılık gösterir. Makro İklim özelliği gösteren Zap Vadisi'nde Akdeniz iklim özelliği gösterir. Bu makro iklim özelliği sayesinde Zap Vadisi'nde; nar, susam, çeltik gibi bitkiler yetiştirilmektedir. Hakkâri florasına özgü yetişen "ters lale" önemli bir ihracat ürünüdür. İlin florasına özgü bir bitki olan ters lale, ilin çiftçisine katkı sağlamamaktadır (Hakkâri Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2007: 7-8).

3.6 Hakkâri Belediyesi'nin Gelir Kaynakları

Hakkâri Belediyesi'nin gelir kaynakları Belediyeler Kanununun ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile düzenlenmiştir. Belediyeler Kanununun ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'na göre Hakkâri Belediyesi'nin gelir kaynakları şunlardır:

- Vergi gelirleri
- Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri
- Alınan bağış ve yardımlar
- Diğer gelirler
- Sermaye gelirleri

3.6.1 Hakkâri Belediyesi'nin Vergi Gelirleri

Vergi gelirleri başlığı altında 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu uyarınca Hakkâri Belediyesince tahsil edilen harç ve vergi gelirleri yer almaktadır. Hakkâri Belediyesi tarafından tahsil edilen vergi gelirleri ilan ve reklam vergisi, eğlence vergisi ve yangın sigorta vergisinden oluşmaktadır. Harç gelirleri başlığı altında ise işgal harcı, işyeri açma izni harcı, tatil günlerinde çalışma ruhsatı harcı, toptancı halı resmi, muayene ruhsat ve rapor harcı ile imar ile ilgili harçlar yer almaktadır ([URL:29](#), b.t.).

3.6.2 Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri

Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri başlığı altında Hakkâri Belediyesi tarafından tahsil edilen mal ve hizmet satış gelirleri, kurum karları ve kira gelirleri yer almaktadır. Bu kalemden Hakkâri Belediyesi'nin en büyük payını kira gelirleri oluşturmaktadır ([URL:29](#), b.t.).

3.6.3 Alınan Bağış ve Yardımlar

Alınan bağış ve yardımlar başlığı altında yurt dışından alınan, merkezî yönetim bütçesine dâhil idarelerden alınan, kurumlardan alınan bağış ve yardımlar ile proje yardımları yer almaktadır ([URL:29](#), b.t.).

3.6.4 Diğer Gelirler

Cezalar, faizler, 775 sayılı kanuna tabi gelirler, otopark yönetmeliği uyarınca alınan otopark bedeli, hasar bedeli, pano söküm bedeli de diğer gelirler adı altında alınan gelirlerdir. Belediye payı 5779 sayılı kanunda öngörülen formüle göre Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hesaplanan pay her ay kuruma aktarılmaktadır ([URL:29](#), b.t.).

3.6.5 Sermaye Gelirleri

Sermaye gelirleri başlığı altında taşınmaz ve taşınır satışlardan elde edilen gelirler yer almaktadır ([URL:29](#), b.t.).

Hakkâri Belediyesi yerelde kaynak üretememektedir. Küçük bir belediye olması, imkânlarının kısıtlı olması bunun başlıca sebebidir. Hakkâri'nin Çukurca ilçe belediyesi seracılık yaparak yerelde kısıtlı da olsa kaynak üretmektedir. Hakkâri merkez belediyesinin gelirlerinin az olması geçmişten gelen borçlar yüzünden yerelde kaynak üretememektedir.

3.7 Hakkâri Belediyesi'nin 2021 Yılı Bütçesi

3.7.1 Gelirler

Hakkâri Belediyesi, 2021 Faaliyet Raporu'na göre, bina vergisinden 924.659,73 TL, arsa vergisinden 255.180,56 TL, arazi vergisinden 8.778,22 TL, çevre temizlik vergisinden 565.957,14 TL, haberleşme vergisinden 77.869,14 TL, elektrik ve havagazı tüketiminden 1.242.026,53 TL, yangın sigortası vergisinden 16.967,47 TL, ilan ve reklam vergisinden 67.031,93 TL, hayvan kesimi ve muayenesinden 59.389,00 TL, işyeri açma izni harcından 147.289,34 TL, yapı kullanma izni harcından 154.226,12 TL, diğer harçlardan 238.388,06 TL, şartname, basılı evrak ve formlardan 14.286,00 TL, muayene, denetleme ve kontrol ücretlerinden 5.344,00 TL, ilan ve reklam gelirlerinden 9.196,00 TL, çevre ve esenlik hizmetlerine ilişkin gelirlerden 3.709,46 TL, ekonomik hizmetlere ilişkin gelirlerden 8.664,50 TL, su hizmetlerine ilişkin gelirlerden 3.855.807,76 TL, ulaştırma hizmetlerine ilişkin gelirlerden 1.645.243,81 TL, diğer hizmet gelirlerinden 3.264,14 TL, malların kullanımda veya faaliyette bulunma izni gelirlerinden 591,32 TL, diğer taşınmaz kira gelirlerinden 50.847,39 TL, taşınır kira gelirlerinden 8.629,14 TL, kurumlardan alınan bağış ve yardımlardan 4.371.189,01 TL, kişilerden alınan bağış ve yardımlardan 1.068.905,72 TL, vergi, resim ve harç gecikme faizlerinden 20.189,49 TL, mevduat faizlerinden 306.923,76 TL, merkezî idare vergi gelirlerinden alınan paylardan 71.069.413,23 TL, su tesisleri harcamalarına katılım payından 188.962,12 TL, yol harcamalarına katılım payından 227.917,83 TL, diğer paylardan 40.000,00 TL, diğer idari para cezalarından 267.256,84 TL, vergi ve diğer

amme alacakları gecikme faizlerinden 224.816,26 TL, diğer vergi cezalarından 787.921,92 TL, zamanında ödenmeyen ücret cezalarından 49.464,45 TL, yukarıda tanımlanmayan diğer para cezalarından 333,33 TL, irat kayıt edilecek teminat mektuplarından 30.000,00 TL, kişilerden alacaklardan 1.226.435,52 TL, otopark yönetmeliği uyarınca alınan paydan 272.412,00 TL, yukarıda tanımlanmayan diğer çeşitli gelirlerden 1.741.904,80 TL olmak üzere toplam 91.257.393,04 TL gelir kaydetmiştir (Hakkâri Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu).

3.7.2 Giderler

Hakkari Belediyesi, 2021 Faaliyet Raporu'na göre, temel maaşlara 1.035.085,16 TL, taban aylığına 1.623.936,94 TL, zamlara ve tazminatlara 4.204.656,62 TL, ödeneklere 26.754,70 TL, sosyal haklara 537.873,88 TL, ek çalışma karşılıklarına 165.087,73 TL, 657 S.K. 4/B sözleşmeli personel ücretlerine 62.620,81 TL, kadro karşılığı sözleşmeli personel ücretlerine 635.662,21 TL, 657 S.K. 4/B sözleşmeli personel zamlarına 3.486,41 TL, kadro karşılığı sözleşmeli personel zam ve tazminatlarına 263.111,68 TL, kadro karşılığı sözleşmeli personel ödeneklerine 2.364,24 TL, 657 S.K. 4/B sözleşmeli personel sosyal haklarına 15.934,51 TL, kadro karşılığı sözleşmeli personel sosyal haklarına 34.556,99 TL, sürekli işçilerin ücretlerine 4.766.150,70 TL, sürekli işçi ihbar ve kıdem tazminatına 147.217,42 TL, sürekli işçilerin sosyal haklarına 2.086.351,10 TL, sürekli işçilerin fazla mesailerine 972.181,89 TL, sürekli işçilerin ödül ve ikramiyelerine 1.389.442,03 TL, belediye başkanına yapılan ödemelere 360.672,75 TL, belediye meclis üyelerine yapılan ödemelere 152.006,46 TL, sosyal güvenlik primi ödemelerine (memur) 1.386.089,12 TL, sağlık primi ödemelerine (memur) 509.240,25 TL, sosyal güvenlik primi ödemelerine (sözleşmeli) 99.010,68 TL, sağlık primi ödemelerine (sözleşmeli) 57.121,57 TL, işsizlik sigorta fonuna (sürekli işçi) 174.965,56 TL, sosyal güvenlik primi ödemelerine (sürekli işçi) 1.205.536,45 TL, sağlık primi ödemelerine (sürekli işçi) 602.317,96 TL, sosyal güvenlik primi ödemelerine (diğer personel) 1.703,17 TL, sağlık primi ödemelerine (diğer personel) 1.161,24 TL, diğer mal ve malzeme alımlarına 333.756,22 TL, kırtasiye alımlarına 46.656,02 TL, periyodik yayın alımlarına 9.440,00 TL, baskı ve cilt giderlerine 57.679,70 TL, temizlik malzemesi alımlarına 120.396,45 TL, yakacak alımlarına 461.663,20 TL, akaryakıt ve yağ alımlarına 2.609.234,98 TL, elektrik alımlarına

1.388.871,66 TL, yiyecek alımlarına 41.503,95 TL, yem alımlarına 38.232,00 TL, giyecek alımlarına 169.943,40 TL, diğer giyim kuşam alımlarına 14.137,20 TL, tıbbi malzeme ve ilaç alımlarına 245.822,80 TL, zirai malzeme ve ilaç alımlarına 851.812,50 TL, diğer tüketim mal ve malzemesi alımlarına 152.900,98 TL, yurtiçi geçici görev yolluklarına 36.121,50 TL, mahkeme harç ve giderlerine 243.057,00 TL, ödül, ikramiye ve benzeri ödemelere 35.000,00 TL, etüt-proje bilirkişi ekspertiz giderlerine 241.716,25 TL, bilgisayar hizmeti alımlarına 20.272,40 TL, müteahhitlik hizmetlerine 11.491.082,93 TL, posta ve telgraf giderlerine 14.080,00 TL, telefon abonelik ve kullanım ücretlerine 124.962,88 TL, haberleşme cihazları ruhsat kullanım giderlerine 11.467,68 TL, ilan giderlerine 75.992,02 TL, sigorta giderlerine 138.809,44 TL, komisyon giderlerine 14.779,00 TL, taşıt kiralaması giderlerine 1.106.531,07 TL, iş makinası kiralaması giderlerine 832.104,50 TL, temsil (ağırlama, tören, fuar, organizasyon) giderlerine 1.047.023,10 TL, tanıtım (ağırlama, tören, fuar, organizasyon) giderlerine 11.800,00 TL, büro ve işyeri mal ve malzeme alımlarına 26.807,24 TL, avadanlık ve yedek parça alımlarına 423.195,20 TL, yangından koruma malzemeleri alımlarına 44.116,66 TL, diğer dayanıklı mal ve malzeme alımlarına 840.313,43 TL, makine ve teçhizat bakım ve onarım giderlerine 7.670,00 TL, taşıt bakım ve onarım giderlerine 59.045,68 TL, iş makinası onarım giderlerine 1.086.309,51 TL, diğer bakım ve onarım giderlerine 46.905,00 TL, büro bakım ve onarım giderlerine 6.491,18 TL, yol bakım ve onarımı giderlerine 134.614,40 TL, TL cinsinden diğer iç borç faiz giderlerine 11.249.514,47 TL, dernek, birlik, kurum, kuruluş, sandık vb. giderlerine 1.808.369,93 TL, memurların öğle yemeği yardımına 573.940,67 TL, büro makinaları alımına 9.330,26 TL, diğer makine ve teçhizat alımlarına 17.493,50 TL, kara taşıtı alımlarına 720.720,00 TL, içme suyu teşhisi arazi alım ve kamulaştırmasına 68.465,16 TL, inşaat malzemesi giderlerine 913.429,14 TL, elektrik tesisatı giderlerine 67.223,60 TL, sıhhi tesisat giderlerine 250.832,42 TL, sosyal tesisler giderine 6.517.201,00 TL, yol yapım giderlerine 16.258.443,56 TL, içme suyu tesis yapım giderlerine 4.682.468,81 TL, kanalizasyon tesis yapım giderlerine 2.572.891,20 TL olmak üzere toplam 92.894.943,08 TL gider kaydetmiştir (Hakkari Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu).

3.8 Hakkâri Belediyesi'nin 2021 Yılı Araç Filosu

3.8.1 Hakkâri Belediyesi'ne Ait Araçlar

Hakkâri Belediyesi'nde 2021 Faaliyet Raporu'na göre Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü'ne ait 1 sıkıştırılmalı çöp kamyonu, Fen İşleri Müdürlüğü'ne ait 3 kamyonet, 4 kamyon, 1 New Holland traktör, 3 kazıcı yükleyici, 3 greyder, 3 lastikli yükleyici, 2 cenaze arabası, 1 silindir, İtfaiye Amirliği'ne ait 3 su arazözü, 2 itfaiye aracı, 3 kamyon, Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğü'ne ait 3 kamyon (2 kanal temizleme aracı, 1 vidanjör), 1 minibüs, 1 kazıcı yükleyici, Temizlik İşleri Müdürlüğü'ne ait 1 kamyon, 1 kamyonet, 6 sıkıştırılmalı çöp kamyonu, 1 kazıcı yükleyici, Veteriner İşleri'ne ait 1 kamyon, 1 haybulans, Zabıta Müdürlüğü'ne ait 1 kamyonet, 4 otobüs, 12 minibüs bulunmaktadır (Hakkâri Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu).

3.8.2 Hakkâri Belediyesi'nin Kiraladığı Araçlar

Hakkâri Belediyesi'nde 2021 Faaliyet Raporu'na göre Başkan Yardımcısı'na tahsis edilmiş 2 adet, Çevre Temizlik Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş 1 adet, Özel Kalem'e tahsis edilmiş 2 adet, Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş 3 adet, Veteriner İşleri'ne tahsis edilmiş 1 adet 4x4 pikap kamyonet bulunmaktadır (Hakkâri Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu).

3.9 Hakkâri Belediyesi'nin Sunduğu Mezarlık Hizmetleri

Hakkâri merkezde yer alan tarihî mezarlıkların yanı sıra faal olarak kullanılan mezarlıklar; Kızıl Kümbet Mezarlığı, Melik Esad Mezarlığı, Kale Altı mezarlığı, Urartu Mezarlığı ve Seresola Mezarlığı'dır. Bu mezarlıkların bakım onarım ve temizlik işleri Hakkâri Belediyesi tarafından yerine getirilmektedir.

Bu mezarlıklardan Kızıl Kümbet Mezarlığı Hakkâri merkez Gülaresş Baba Mahallesinde yer almaktadır. Mezarlık kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazide yer almaktadır. Mezarlıkta Osmanlı döneminden kalma; geometrik desenli ve kitabeli mezar taşları mevcuttur. Hakkari merkezde yer alan Melik Esad Mezarlığı ise Biçer Mahallesinde yer almaktadır. Melik Esad Camii'nin batı tarafında yer almakta ve hazire şeklindedir. Mezarlıkta toplam 25 tane üzerleri kitabeli ve süslemeli mezar

taşı mevcuttur. Hakkâri Merkez Biçer Mahallesinde yer alan Kale Altı Mezarlığı ise oldukça büyük bir mezarlıktır. Bu mezarlıkta bulunan toplam 16 adet sanatsal özelliğe sahip mezar taşı bulunmaktadır. Geometrik ve bitkisel desenlerle süslenmiş bu taşlar sanatsal özeliğe sahiptir ve mezar taşları koruma altına alınmıştır. Hakkâri merkez Gazi Mahallesinde bulunan ve M.Ö. 1000 başlarında tarihlenen bu mezar odası Urartu dönemine aittir. Son olarak Sümbül Mahallesinde bulunan ve Hakkâri merkezde en çok kullanılan Seresola Mezarlığı ise günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Hakkâri'nin en büyük mezarlığıdır ([URL:30](#), Anonim, b.t.).

Hakkâri Belediyesi tarafından Hakkâri'deki mezarlıkların bakım ve onarımı rutin olarak gerçekleştirilmekte, tüm cenaze törenlerinde cenaze aracı gönderilmekte ve defin işlemleri yapılmaktadır.

3.10 Hakkâri Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü'nün 2021 Yılında Personel Sayısı ve Gerçekleştirdiği Faaliyetler

2021 yılı itibarıyla Hakkâri Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü bünyesinde 24 personel aktif olarak görev almaktadır.

Hakkâri Belediyesi'nin 2021 Faaliyet Raporu'na göre İtfaiye Müdürlüğü'nün 2021 yılında gerçekleştirdiği faaliyetler şu şekildedir:

Değişik mahalle ve semtlere arazözle 20180 defa su verilmiştir. Kurum ve kuruluşlara arazözle 648 defa su verilmiştir. Düğün ve taziye evlerine arazözle 221 defa su verilmiştir. Şehir merkezi ve mahallelerde arazözle 2892 sulama yapılmıştır. Cadde ve sokaklarda arazözle 966 yıkama yapılmıştır. Orta refüjlerde, mezarlıklarda ve parklarda arazözle 32 çim ve fidan sulaması yapılmıştır. Mesken, işyeri, ot, çöp vb. yangınlarına 167 defa müdahale edilmiştir. Otomatik merdivenle 174 mahsur olayına (kapı açma, insan ve hayvan kurtarma) gidilmiştir. 60 ilan, reklam, bayrak ve pankart asma/indirme işlemi yapılmıştır. Tıkanan içme suyu şebekesi ve abonelere 346 defa basınçlı su verilmiştir. Kanal açma ile yıkama ve içme suyu şebekesine 25 defa su verilmiştir. 18 çöp noktası, lastik yakma yeri ve trafik kazaları yeri yıkaması yapılmıştır. Yangın güvenliği için 127 işyeri ve resmi kurum denetlemesi yapılmıştır. 151 defa araç tamiri, bakımı ve ikmali yapılmıştır. Merdivenli araçla çatı karı, buz sarkıkları, klima, kamera takma ve onarım ile fırtınadan kaynaklı çatı hasarlarına 70

defa müdahale edilmiştir. Trafik kazalarına 22 defa müdahale edilmiştir. İl dışı olaylara 23 defa müdahale edilmiştir. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda 56 eğitim ve tatbikat gerçekleştirilmiştir. Merdivenli araç ile 25 defa çatı su tahliye boru onarımı, ağaç kesme, olay yeri inceleme vb. işlemler yapılmıştır. Sonuç olarak, Hakkâri Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü 2021 yılında toplam 8203 faaliyet gerçekleştirmiştir (Hakkâri Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu).

4 HAKKÂRİ BELEDİYESİ'NİN 2000'Lİ YILLARDA YÜRÜTTÜĞÜ BELEDİYECİLİK FAALİYETLERİ

Çalışmanın bu bölümünde, Hakkâri Belediyesi'nin 2000'li yıllarda yürüttüğü belediyeçilik faaliyetlerine yer verilmiştir. Hakkâri Belediyesi'nin 2000'li yıllarda yaptığı çalışmalar mümkün olduğunca araştırılıp en sade haliyle anlatılmıştır. Hakkâri Belediyesi'nin 2000'li yılların başında yürüttüğü belediyeçilik faaliyetleriyle ilgili kaynak eksikliği, yapılan röportajlarla giderilmeye çalışılmıştır. Bu röportajlara, çalışmanın son bölümünde yer verilmiştir.

4.1 175 Kilometre İçme Suyu İsale ve Şebeke Yapımı

Hakkâri şehir merkezinden 25 kilometre uzaklıkta bulunan ve 3500 metre rakımlı Berçelan ve Gulan yaylalarından, 65 kilometrelik isale hattı ile Hakkâri şehir merkezine getirilmiştir. Ayrıca 130 kilometrelik şehir içi içme suyu şebeke hattı yenilenmiştir. 5 bin 750 adet yeni su abone bağlantısı yapılmış ve Hakkâri'nin içme suyu sorunu kısmen de olsa çözülmüştür (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü ekipleri 2013 yılı Aralık ayında Hakkâri'nin Otluca Köyü'nde içme suyu şebekesini yeniledi. Hakkâri Merkez'e bağlı Otluca Köyü Şeyh Musa Türbesi mevkiinde bulunan isale hattındaki boru çaplarının yetersiz olması üzerine Hakkâri Belediyesi'ne bağlı Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü ekipleri çalışma başlatarak 2000 metrelik şebeke hattı yenilenmiştir ([URL:31](#), 24.10.2013).

4.2 130 Kilometre Kanalizasyon İnşaatı Yapımı

Engelibeli bir arazi yapısına sahip olan Hakkâri kent merkezindeki birçok mahallede kanalizasyon şebekesi mevcut değildi. Hakkâri şehir merkezinin neredeyse tamamına 80 kilometre yeni kanalizasyon şebekesinin yanı sıra 50 kilometre parsel bağlantısı yapılmıştır. Hakkâri'nin tamamının faydalanacağı, toplamda 130 metrekarelik, modern bir kanalizasyon şebekesi inşa edilmiştir. Hakkâri şehir merkezinde bulunan Bulak Mahallesi, Biçer Mahallesi, Sümbül

Mahallesi, Keklikpınar Mahallesi, Dağgöl Mahallesi, Medrese Mahallesi, Pehlivan Mahallesi, Yukarı Merzan Mahallesi, Kıran Mahallesi, Aşağı Merzan Mahallesi, Karşıyaka Mahallesi, Bağlar Mahallesi ve çarşı merkezi olmak üzere 13 mahallede modern kanalizasyon yapılmıştır. Berçelan, Yeni Mahalle ve Gazi Mahallerinde ise çalışmaların %85'i tamamlanmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediyesi kanalizasyon ekipleri tarafından 2013 yılının Aralık ayında; Bulak Mahallesi'nde tahrip edilen kanalizasyon borusunu onarmışlardır. Bulak Mahallesi'nde dere yatağı içinden geçen kanalizasyon hattının tıkanması üzerine bazı vatandaşlar kendi imkânları ile kanalizasyon borusunu kırarak lağım sularını dereye akıtmışlardır. Bazı duyarlı mahalle sakinlerinin belediye ekiplerine haber vermesi üzerine Hakkâri Belediyesi kanalizasyon ekipleri kırılan kanalizasyon borusunu onarmışlardır ([URL:32](#), 03.12.2013).

Hakkâri Belediyesi Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğü 2015'in Kasım ayında Hakkâri Merkez'de bulunan Halife Derviş Mahallesi Sebze Hali civarında bulunan yaklaşık 20 hane için 120 metrelik yeni kanalizasyon hattı döşeme çalışması yapmıştır. Belirlenen kanalizasyon hattına rögar ve kanalizasyon boruları döşemiş ve ana kanalizasyon hattına bağlanmıştır ([URL:33](#), 03.11.2015).

4.3 25 Kilometre Yağmur Suyu ve Drenaj Hattı Şebekesi

Hakkâri'de ilk defa yağmur suyu ve drenaj hattı yapılmıştır. 2016 yılına kadar altyapısında yağmur suyu ve drenaj hattı bulunmayan Hakkâri şehir merkezine ilk defa 25 kilometre yağmur suyu ve drenaj hattı şebekesi inşa edilmiştir (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.4 Hakkâri Merkez İçme Suyu Sondaj Çalışması

Hakkâri genelinde önceden belirlenen on iki ayrı noktada sondaj çalışması gerçekleştirilmiştir. Sondaj çalışmaları sonucunda saniyede toplam 140 litre içme suyu elde edildi. Sondajların tamamlandığı kuyularda elde edilen suların kullanıma yönelik test ve tetkikleri yapılmıştır. Elde edilen yeni su kaynakları, mevcut su depolarına bağlanmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.5 35 Kilometre Şehir İçi Bitümlü Sıcak Karışım Asfalt Kaplama

Altyapı çalışmalarının tamamlandığı Hakkâri Merkez'deki mahallelerde 25 kilometre ve şehrin girişi olan Tekser'den çarşı merkezine olan yaklaşık 10 kilometrelik anayola bitümlü sıcak karışımı BSK profesyonel asfalt ile kaplanmıştır. Düzenli şehir trafiğinin sağlanması için asfaltlama çalışmaları ardından orta refüj, yol çizgileri, kaldırım ve yol çevre düzenleme çalışmaları yapılmıştır (Hakkari Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

Altyapı çalışmalarının tamamlandığı Hakkâri merkezdeki 14 mahalle ve ana arter şehir içi yollarda bitümlü karışım BSK profesyonel asfalt ile 80 kilometre yol asfaltlanmıştır (Hakkâri Belediyesi 2018-2019 Faaliyet Raporu).

4.6 Hakkâri Şehir Merkezindeki Kaçak ve Ruhsatsız Barakanın Kaldırılması

Hakkâri şehir merkezi genelinde cadde ve kaldırımları işgal eden, kaçak ve ruhsatsız olan ayrıca kullanımda olmayıp çevre ve görüntü kirliliği oluşturan barakalar Hakkâri Belediyesi tarafından 2016 ile 2017 yıllarında kaldırılmıştır. Hakkâri Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde şehir merkezinde 140 adet baraka kaldırılmıştır. Bu çalışma neticesinde Hakkâri Belediyesi yolların genişletilmesi ve kaldırım çalışmaları yaparak yaya ve araç trafiğine yeni düzenlemeler sağlayıp, şehri barakaların oluşturduğu görüntü ve çevre kirliliğinden kurtarmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.7 Hakkâri'deki İrili Ufaklı Derelerin İslah Edilme Çalışmaları

Hakkâri'nin başlıca ve önemli sorunlarından biri olan dere yataklarının temizlenmesi ve ıslah edilmesine yönelik olarak Hakkâri Belediye Başkanlığı'nın başlatmış olduğu çalışmalar 2017 yatırım programı kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda, Hakkâri şehir merkezinde bulunan Katramas Deresi, Büyük Babiş Deresi, Sülük Deresi, Keklikpınar Deresi, Sekaf Deresi ve Navşınan Deresi ıslah edilmiş ve derelerin çevre düzenlemesi yapılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.8 Hakkâri Belediyesi'nin Prestijli Cadde Uygulaması

Hakkâri Belediyesi'nin "2017 Hakkâri Dönüşüm Programı" çerçevesinde Hakkâri şehir merkezinde Prestijli Cadde Uygulaması yapmıştır. Uygulama ile şehir merkezinde yer alan Bulvar Caddesi'nde kaldırım, ışıklandırma ve peyzaj çalışması yapılmıştır. Bu uygulama ile şehrin çehresi yenilenerek çarşı merkezine modern bir görünüm kazandırılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.9 Hakkâri Belediyesi'nin Peyzaj Çalışması ve Fidan Dikimi

Hakkâri Belediyesi'nin "2017 Dönüşüm Programı" çerçevesinde Hakkâri şehir merkezinde düzenli ve modern bir üst yapının yapılmasıyla refüjlerde bölge mevsim ve iklimine uygun ağaçlandırma ve peyzaj uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Hakkâri Belediyesi Hakkâri'nin doğa yapısını zenginleştirmek ve görünümünü güçlendirmek için Hakkâri Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nce yürütülen çalışmalar doğrultusunda Hakkâri kent genelinde 2000 fidan toprakla buluşturulmuştur (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.10 Hakkâri Belediyesi'nin Yaptığı Modüler Kesimhanenin Açılması

Hakkâri Belediyesi 2017 yılında Hakkâri'de önemli bir eksiklik olan kesimhane inşa etmiştir. İçerisinde yeni teknoloji ekipmanların yer aldığı, tam donanımlı, 8 adet büyükbaş ve 12 adet küçükbaş hayvan kesiminin gerçekleştiği modüler kesimhane Hakkâri'ye kazandırılmıştır. Modüler kesimhanenin açılış törenine ise dönemin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Dr. Ahmet Eşref Fakıbaba katılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

4.11 Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 43 Bin Metrekare Yürüyüş Yolu

Hakkâri Belediyesi, modern şehirciliğin bir gereği olarak kentte yaşayan yayalara ve engelli vatandaşlara daha konforlu ve güvenli yürüyüş yolları sunmak amacıyla; başta Hakkâri şehir merkezi, çevre yolu ve Van Yolu Bulvarı üzerinde çift yönlü 43.000 metrekare yürüyüş yolu inşa etmiştir. Bu yürüyüş yollarının bir bölümüne renkli uygulamalar yaparak şehrin görünüşüne estetik bir görünüm kazandırmıştır (Hakkâri Belediyesi 2018-2019 Faaliyet Raporu).

2015 yılında Hakkâri Belediyesi Hakkâri'nin yeni imar planı doğrultusunda, yolu olmayan Aşağı Kıran ile Yukarı Kıran Mahalleleri arasında bulunan Zariçler semtinde yol açım ve genişletme çalışması gerçekleştirmiştir. Bu tarihte yapılan yol; 12 ile 14 metre genişliğinde ve 500 metre uzunluğundadır ([URL:34](#), Anonim, b.t.).

4.12 Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 2 Bin 400 Metre Bisiklet Yolu

2019 yılında tüm şehirlerin imar planında bisiklet yollarının zorunlu hale gelmiştir. Hakkâri Belediyesi de Hakkâri'nin ilk bisiklet yolunu prestijli cadde uygulamasının yapıldığı Çölemerik Caddesi ve çevre yolu üzerinde, iki yönlü olacak şekilde 2400 metre uzunluğunda inşa etmiştir (Hakkâri Belediyesi 2018-2019 Faaliyet Raporu).

4.13 Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 3 Adet Estetik-Motif Aydınlatmalı Kavşak

Hakkâri'de kavşakların düzenlenmesi ve bu kavşakların estetize edilmesi için Hakkâri'de bulunan 3 önemli kavşak estetik-motif aydınlatma ile yapılmıştır. Bulvar Caddesinde bulunan Şenler Kavşağı, Atatürk Caddesinde bulunan Konut Kavşağı ve Çölemerik Caddesinde bulunan Hastane Kavşağı öncelikle trafik açısından genişletip düzeltildi. Daha sonra bu kavşaklar üzerinde peyzaj ile estetik motif ışıklandırma uygulamaları yaparak Hakkâri caddelerine modern bir görünüm kazandırılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2018-2019 Faaliyet Raporu).

4.14 Katı Atık Arıtma Tesisi'nin Yapılması

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın özel desteği ile Hakkâri merkez, 4 ilçe ve 3 beldenin katı atıkları için Akçalı Köyü mevkiinde tüm Hakkâri'nin faydalanacağı ortak bir katı atık merkezi oluşturulacaktır. Bu katı atık merkezi ile katı atıklar sınıflara ayrılıp, geri dönüşüm ile elektrik enerjisi elde edilip ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır. Çok önemsenen bu proje 2021-2023 Hakkâri Değişim ve Dönüşüm Programı çerçevesinde hayata geçirilecektir ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

4.15 Atık Su Arıtma Tesisi Projesi

Hakkâri kent merkezinde 464,56 litre/saniye atık su, şehirdeki Serink ve Katramas dereleri üzerinden kentin en önemli akarsuyu olan Zap Suyu'na karışıp hem Zap Suyu'na hem çevre doğasına zarar vermektedir. Bu zararın önlenmesi için, 2021-2023 Hakkâri Değişim ve Dönüşüm Programı kapsamında, Hakkâri Belediyesi tarafınca kamulaştırılan ve tasdikli imar planının 29L-IIC ve 29M-Id paftasında atık su arıtma tesisi alanı olarak yer alan, Biçer Mahallesi Beşi Mevkii'nde 279 Ada 19 no'lu parselin toplamı olan 1891,15 metrekare üzerinde atık su arıtma tesisi yapılması planlanmaktadır ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

4.16 Otluca Hes Üzerine İçme Suyu Arıtma Tesisi Projesi

2021-2023 Hakkâri Değişim ve Dönüşüm Programı çerçevesinde Hakkâri içme suyu projesi kapsamında şehre 24 saat su verilebilmesi ve halka daha sağlıklı su temini için Otluca Köyünde bulunan HES çıkışı suyunu su arıtma tesisine aktarıp içme suyu elde etme planlanmaktadır ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5 HAKKÂRİ BELEDİYESİ'NİN 2000'Lİ YILLARDA SOSYAL BELEDİYECİLİĞİ

Sosyal belediyecilikle, merkezî yönetimler, yoksullukla mücadele için yerel yönetimlere gerekli yetki ve finans desteğini vererek, yerelde yoksullukla mücadele etmeyi amaçlar. Hakkâri Belediyesi, sosyal belediyecilik çalışmalarında ağırlıklı olarak sosyal donatılar üzerinde çalışmıştır. Bu sosyal donatılara çocuk oyun parkları, sosyal yaşam alanları, kültürel çalışmalar örnek verilebilir. Beşinci ve son bölümde Hakkâri Belediyesi'nin 2000'li yıllarda yürütmüş olduğu sosyal belediyecilik faaliyetlerine yer verilmiştir.

5.1 Binevş Kadın Danışmanlık Merkezi

Hakkâri Belediyesi kadınlara psikolojik, hukuki ve aile içi iletişim konularında rehberlik hizmeti sunmak amacıyla Binevş Kadın Danışmanlık Merkezi'ni açtı.

Binevş Kadın Danışmanlık Merkezi adıyla açılan merkez, kadınların yaşadığı psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlara ilişkin araştırma yapılarak bu sorunlara çözüm üretmek amacıyla kurulmuştur ([URL:36](#), Anonim, b.t.).

5.2 Hakkâri Belediyesi'nin Kadın Dayanışma Merkezi

Kadın ve çocukları korumak için 5393 sayılı kanun ile büyükşehirlere ve 50.000'i aşkın il ve ilçeye dayanışma merkezi açma izni verilmiştir. Bu kapsamda Hakkâri Belediyesi ŞÖNİM (Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi) ile koordineli çalışarak, şiddete maruz kalan kadınlara yardım ederek kadınları ilgi kurumlara yönlendirme faaliyeti yürütmektedir.

Şiddet gören veya şiddet görme riski olan kadın veya çocuklar, yasal haklarını öğrenmek isteyen kadınlar, sosyal, psikolojik veya ekonomik desteğe ihtiyacı olan veya istihdam konusunda yardıma ihtiyaç olan kadınlar Hakkâri Belediyesi'nin ilgili birimine başvurumaktadırlar. Hakkâri Belediyesi ise bu başvurular gerek Hakkâri Belediyesi bünyesindeki Kadın ve Aile Hizmetleri

Müdürlüğü'nde gerekse de ilgili kurumlarla koordineli bir şekilde sonuçlandırmaktadır. Hakkari Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi'ne hafta içi 08:00-17:00 saatleri arasında telefonla veya şahsen başvuru yapılmaktadır. Sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Kadın Dayanışma Merkezi'ne Kimler Başvurabilir?

- 18 yaş üstü kadınlar başvurabilirler.
- Cinsel, fiziksel, psikolojik veya ekonomik şiddete maruz kalan veya maruz kalma tehlikesi olan kadınlar 12 yaşından küçük çocukları ile başvurabilirler.
- Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama riski bulunan bütün kadınlar istisnasız çocukları ile birlikte kadın sığınma evlerine kabul edilir.
- Altmış yaşından büyük şiddet görmüş kadınlar ile akıl ve ruh sağlığının bozuk olduğu gözlemlenen veya zihinsel engelli kadınlar uygun sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilerek yerleştirme işlemi Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bildirilir.
- Öz bakımlarını kendileri yapamayan kadınlar ilgili kuruluşlara yerleştirilir.
- Bedensel ve zihinsel kadınlar hakkında ilgili kamu ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşlarından destek alınarak, ilgili kamu ve kuruluşlara yönlendirme yapılır.
- Herhangi bir suç nedeniyle adli mercilerce hakkında arama, tutuklanma, zorla getirme kararı verildiği veya yakalanma emri düzenlendiği anlaşılan kadınlar derhal kolluk birimlerine bildirilir (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.3 Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi

"2017 Hakkâri Dönüşüm Programı" çerçevesinde Hakkâri Belediye Başkanlığı tarafından "Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi" Hakkâri'ye kazandırılmıştır. Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi 1500 metrekare kapalı alanda Hakkâri'li çocuklara hizmet vermektedir.

Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi binasında oyun parkurlarının yanı sıra kafe ve kütüphane de bulunmaktadır. Hakkâri Belediyesi çalışanları nezaretinde çocuklara eğlenceli oyunların yanı sıra eğitici oyunlar da öğretilmektedir. Hakkâri merkez ve merkeze bağlı okullardaki öğrenciler periyodik bir şekilde Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi'ne alınarak çocukların oyun oynamaları sağlanmaktadır (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediyesi, Halife Derviş Mahallesi'ndeki 1500 metrekarelik yerleşkesini Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi yaptı. Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi, hizmetlerini ücretsiz vermektedir. Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi bünyesinde kitap kafe, aktivite salonu, sinevizyon salonu ve ders çalışma salonu yer almaktadır ([URL:37](#), Özkan, 22.12.2017).

5.3.1 3-6 Yaş Çocuk Eğitim Odası

Hakkâri Belediyesi'ne bağlı Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi bünyesinde bulunan 3-6 Yaş Çocuk Eğitim Odası; maddi imkânsızlıklar yüzünden kreş ve anaokuluna gitme fırsatı bulamayan çocuklara yönelik olarak yapılmıştır. 3-6 Yaş Çocuk Eğitim Odası gerçekleştirdiği etkinliklerle çocuklara ücretsiz bir şekilde okul öncesi eğitim programları sunmaktadır. 3-6 Yaş Çocuk Eğitim odasında öz bakım, animasyon çalışmaları, çocuk etkinlikleri, kostüm ve aksesuar uygulamaları, drama çalışmaları, eğitici oyuncaklar, fen ve doğa etkinlikleri, kuklalar, müzik etkinlikleri, okuma yazmaya hazırlık, oyun, serbest zaman, Türkçe dili, yüz ve vücut boyama etkinlikleri Çocuk Gelişimi ve Eğitimi öğretmenleri tarafından plan ve programa uygun olarak hazırlanıp uygulanmaktadır. Çocuğun bilişsel ve psiko-motor gelişimini, sosyal-duyusal gelişimini, dil gelişimini, öz bakım becerilerini ve ilgi alanlarını geliştirici ve destekleyici faaliyetlere yer verilmektedir.

Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi'nde ayrıca, çocuklara sosyal anlamda paylaşımcı olma, kurallara uyma, sıra bekleme, karşılıklı konuşma ve dinleme, yaşlılarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirme, oyun kurma ve başkalarına saygı duyma gibi davranışlar kazandırılmaktadır. Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi hafta içi belirli günlerde sabah 09:30 ile 11:30 arası ve öğlen 13:30 ile 15:30 arası hizmet vermektedir (Hakkari Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.4 Meslek Edindirme Kursları

Hakkâri Belediyesi ek binasında yetişkinlere yönelik ücretsiz kurslar verilmektedir. Hakkari Belediyesi'nin 2017-2018 yılları arasında ücretsiz verdiği kurslar şunlardır: Mefruşat, iğne oyası, tezhip, cam yıldızlama, giyim, abiye giyim, el sanatları, kurdele nakışı, el nakışı, rölyef, makine nakışı, modelistlik, kalem işi, minyatür, stilistik, gümüş takı işlemeciliği, hat, takı tasarım ve dantel anglez.

Hakkari Belediyesi tarafından 2020 yılında hijyen eğitimi kursu verilmiştir. Bu hijyen eğitim kursundan yaralan 45 kişiye ömür boyu geçerli Hijyen Eğitim Belgesi verilmiştir (Hakkari Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu).

5.4.1 İŞKUR İşbirliğiyle Yürütülen Meslek Edindirme Projeleri

Hakkâri Belediyesi, Hakkâri'de yaşayan dezavantajlı vatandaşlara meslek kazandırmak, onların yaşam standartlarını yükseltmek ve kalıcı çözümler getirmek için çeşitli kurslar açmıştır. Hakkâri Belediyesi, İl Halk Eğitim Merkezi ve İŞKUR işbirliği ile çeşitli kurslar açmıştır.

Kurs programları hazırlanırken Hakkâri genelinde analizler yapılarak, ihtiyaç duyulan meslek ve sektörler seçilmiştir. Uygulamalı olarak uzman eğitimciler tarafından verilen kurslarda kursiyerlere İŞKUR aracılığıyla 25 TL eğitim destek ücreti verilmiştir (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.5 Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü

Hakkâri Belediyesi'ne bağlı Veteriner İşleri Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları şunlardır:

- Tüm hayvansal gıdaların insan sağlığına zarar verebilecek etkenlerden arındırılması için, üretimden tüketime sunuluncaya kadarki bütün safhalarda denetiminin yapılması için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- Gıda güvenliği konusunda gereken eğitim ve çalışmalarını yapmak.
- Toplum sağlığına yönelik çalışmalar yapmak.
- Topluma ücretsiz hijyen danışmanlığı yapmak.
- Hijyen denetimini yapmak.

- Kaçak et kesimlerine engel olmak ve yasal kesim yerleri ve kombinaların yönetmeliklere uygun işleyişini sağlayıcı tedbirlerin alınması için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- Bulaşıcı hayvan hastalıklarının görülmesi durumunda gereken önlemleri alarak ilgili mercilere haber vermek.
- İnsan, çevre ve hayvanlara verebilecekleri zararların önlenmesi amacıyla sorumluluk alanındaki sokak hayvanlarının toplanması, sahipsiz sokak hayvanlarının hayvan refahı anlayışı ile rehabilitasyonunu temin etmek, barındırma ve tedavi merkezleri açmak, başta kuduz olmak üzere aşılama çalışmalarını yapmak.
- Isırık vakasına karışan sokak hayvanları ve sahipli hayvanların kuduz hastalığı yönünden muayenelerini yapmak, müşahede hizmetleri yürütmek ve ilgili raporları vermek.
- Sahipli veya sahipsiz hayvanların muayene, aşılama gibi işlemler için klinik hizmeti sunmak.
- 5199 Sayılı THKK gereği yerel hayvan koruma görevlilerine ev ve süs hayvanları satışı yapan işyeri sahiplerine yönelik eğitim programı uygulayarak sertifika verilmesinde ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- Başboş hayvanlar, yaralı hayvanlar ve kaçak et kesimi ihbarlarını değerlendirmek ve müdahale etmek (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.5.1 Veteriner Hekimliği Faaliyetleri

Hakkâri Belediyesi'ne bağlı Veteriner İşleri Müdürlüğü'nün yürüttüğü veteriner hekimliği faaliyetleri şunlardır:

- Sahipsiz başboş sokak hayvanlarının ıslah edilmesi.
- Hayvanların muayene edilmesi.
- Hayvanların kısırlaştırılması.
- Hayvanların aşılanması ve küpelenmesi.
- Hayvanların tedavileri ve cerrahi müdahaleler.
- Sokak hayvanlarının sahiplendirilmesi.
- Sokak hayvanlarının beslenme çalışması ve doğaya yem bırakılması.

Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü bünyesinde bulunan başıboş hayvanlarla mücadele birimi tarafından sokaklardan toplanan başıboş hayvanlar kafeslerde bekleme süreleri ardından hekim muayenesinden geçirilerek dişi köpekler ovario-uteriohisterektomi, erkek köpekler ise tubuli seminiferi contorti TSC testishisterektomi ameliyatları ile kısırlaştırıldıktan sonra sırasıyla kuduz aşısı, iç-dış parazit aşısı, kist aşısı ve postoperatif tedavisi yapıp gerekli sürede postoperatif ünitesinde bekletildikten sonra mikroçip sistemiyle takibi kolay olması için küpelenip mücavir alanın dışına çıkarılarak doğal ortamına bırakılmıştır (Hakkari Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü; 24 dişi, 84 erkek kedi ve 36 dişi 178 erkek köpeği kısırlaştırmıştır. Kısırlaştırmanın yanı sıra 278 adet kuduz aşısı, 12 adet lösemi aşısı, 56 adet karma aşı, 802 adet iç ve dış parazit aşısı kedilere yapmıştır. Köpeklere ise; 610 kuduz aşısı, 65 karma aşı köpek distember (gençlik), 600 iç ve 600 dış parazit aşısı uygulamıştır. Ayrıca Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü; 321 kedi kırık vakası, 386 köpek kırık vakası ve 15 yaban kuşu vakası ile ilgilenmiş, 3 adet yaban keçisinin tedavisini gerçekleştirmiştir. Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü sırasıyla; muayene ve teşhis, tedavi, aşılama, kısırlaştırma, mikroçip sistemle küpeleme ve doğaya bırakma işlemlerini gerçekleştirmektedir (Hakkâri Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu).

Hakkâri'de çetin geçen kış şartları nedeniyle yiyecek bulmakta zorlanan yaban hayvanları için Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü ekipleri ve bazı duyarlı vatandaşlar tarafından doğaya yem bırakıldı. Hakkâri merkeze on kilometre uzaklıkta bulunan Zap Vadisi'ne bırakılan yemler kışın çetin şartlarında yiyecek bulmakta zorlanan yaban hayvanlarını hayatta tutacak ([URL:38](#), Sevi, 22.02.2018).

5.5.2 Biyosidal Çalışmalar

Hakkari Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü'nün yürüttüğü biyosidal çalışmalar; Hakkari Merkez'de bulunan 15 mahallenin ilaçlanması, ibadethane ve eğitim kurumlarını dezenfekte etme çalışmaları, nokta bazlı ilaçlama çalışmaları, imalathane ve fırınlar ile resmi kurum ve kuruluşların ilaçlanması olarak tanımlanabilir.

Halk ve çevre sağlığını korumak amacıyla insan sağlığını tehdit eden sivrisinek, karasinek, kene gibi haşaratlara karşı yıl boyunca dzenli olarak çalışma yapılmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın kullanılmasına izin verdiği ilaçlarla Hakkâri'deki 15 mahallede dönüşümlü olarak Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü tarafından ilaçlama çalışması yapılmaktadır. 2017 yılında Hakkâri Belediyesi tarafından 182 adet resmi kurum ve kuruluş ile vatandaşlara ait meskenlerde ilaçlama çalışması yapılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.6 Hakkâri Belediyesi'nin Yaptığı Yaşam ve Çocuk Oyun Parkları

Hakkâri Belediyesi şehrin merkezindeki 10.000 metrekare alana "Kent Park Yaşam Merkezi"ni kurdu. Kent Park Yaşam Merkezi içerisinde; amfi sahnesi, modern kamelyalar, pergola oturaklar, çocuk oyun grupları, fitness spor aktivite alanı, süs havuzları, estetik aydınlatma sistemleri, modern peyzaj mimarisi, yürüyüş ve koşu yolu yer almaktadır.

Hakkâri Belediyesi ayrıca, şehir merkezinde, uzaklığı ve çocuk nüfus yoğunluğunu göz önüne alarak, Hakkâri'de bulunan 15 mahallenin çocuklarının ortak faydalanabileceği, içerisinde oyun grupları ve oturma bankları olan 17 adet çocuk oyun parkı kurdu (Hakkâri Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediye Başkanlığı, Hakkâri'nin en büyük camisi olan Ulu Cami'nin karşısındaki 8000 metrekarelik alanda bulunan eski garaj binasını yıkarak yerine Kent Park Yaşam Merkezi'ni inşa etti. Kent Park Yaşam Merkezi alanı içerisinde bisiklet, yürüyüş ve koşu yollarının yanı sıra 400 kişilik amfityatro, çocuklar için tekerlekli paten alanları, çocuk oyun grupları, oturma kamelyaları, özel süs havuzları, fitness salonu, çocuk oyun alanları, özel dekoratif aydınlatmalar ve 2500 metrekare peyzaj alanı ile diğer kent ekipmanları yer almaktadır ([URL:39](#), Anonim, 10.05.2018).

5.7 Kültür Sanat Merkezi'nin Geliştirilmesi

Daha önce Hakkâri Belediyesi bünyesinde bulunan Kültür Merkezi, Kültür Sanat Merkezi adı altında kurumsal bir yapıya dnüşürüldü. Hakkâri Belediyesi'nin ek hizmet binasında Kültür Sanat Merkezi bünyesinde yirmiden fazla enstrüman,

müzik, sanatsal kurslar ve kadınlara yönelik dikiş nakış, moda tasarım atölyeleri oluşturuldu. Kültür Sanat Merkezi bünyesinde oluşturulan Reng-i Hakkâri Sanat Topluluğu sosyal ve kültürel anlamda onlarca etkinlik düzenledi. Düzenlenen etkinliklerle büyük beğeni toplayan Rengi Hakkâri Sanat Topluluğu Hakkari dışında da birçok ile davet edilerek Hakkari'yi sosyal ve kültürel alanda tanıtmaktadır. Ayrıca Kültür Sanat Merkezi bünyesinde İlhan Varank Sınavlara Hazırlık Çalışma Merkezi kurularak öğrencilerin ders çalışma ve sınavlara hazırlanma alanı oluşturulmuştur (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediyesi Kültür Sanat Merkezi bünyesinde kurulan Reng-i Hakkâri Sanat Topluluğu Konya'da sahne aldı. Hakkâri kültürünün anlatıldığı sinevizyon gösterimi ardından Reng-i Hakkâri Sanat Topluluğu Kürtçe ve Türkçe müzik dinletisi sundu ([URL:40](#), Özekinci, 30.07.2022).

5.8 Mega Şişme Oyun Parkının Kurulması

Hakkâri Belediyesi, bayramlarda ve özel günlerde çocukların oyun oynaması ve eğlenmesi için özel üretimle Mega Şişme Oyun Parkı satın aldı. Mega Şişme Oyun Parkı ile 2018 senesi içerisinde çocuklar için bir dizi etkinlik düzenlenmiştir. Mega Şişme Oyun Parkı'nda; palmye kaydırak, tırmanma duvarı, olimpik parkur, engelli parkur, rodeo simülatör, zıp zıp sahası gibi oyun grupları yer almaktadır (Hakkari Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu).

5.9 Hakkâri'de İlk Defa Ramazan Etkinlikleri Düzenlendi

2017 yılında Hakkâri'de ilk defa Hakkâri Belediyesi öncülüğünde Ramazan etkinlikleri düzenlendi. 2017 Ramazan ayı boyunca her akşam 7'den 70'e her yaşa göre birbirinden farklı eğlence, yarışma, sanat, müzik, kültürel ve dini programlar düzenlenmiştir. Ayrıca 2017 yılı Ramazan ayı boyunca Hakkâri Belediyesi tarafından şehir merkezi ve mahallelerde kurulan iftar çadırları ile 15 bin kişiye iftar yemeği verilmiştir. Ayrıca 2017 Ramazan ayı münasebetiyle 500 ihtiyaç sahibi aileye Ramazan kolisi dağıtılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu).

Hakkâri Belediye Başkanlığı tarafından düzenlenen Ramazan Şenliği renkli görüntülere sahne oluyor. Hakkâri'de ilk defa Ramazan etkinlikleri düzenlendi. İlk defa Hakkâri'de düzenlenen Ramazan şenliklerinde Kürtçe ve Türkçe Hacivat ile

Karagöz oyunu sahnelendi. Hakkâri Belediyesi tarafından düzenlenen Ramazan şenlikleri ile Hakkâri’de geceleri İstanbul’u aratmayan renkli görüntüler yaşandı ([URL:41](#), Taş, 28.05.2017).

5.10 Estetik-Dekoratif Aydınlatma Direkleri Uygulaması ve Kavşak Düzenleme Yapım İşi

"Estetik-Dekoratif Kent Aydınlatma" projesi ile Hakkâri çarşı merkezinde caddelere uygulanan estetik-dekoratif ışıklandırma çalışmaları ile şehre modern bir görünüm kazandırılmıştır. Hakkari caddeleri geceleri ışıl ışıl bir görüntü kazanmasının yanı sıra estetik-dekoratif ışıklandırma ile Hakkari modern bir prestij kazanmıştır (Hakkari Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.11 Hakkâri’ye Yeşil Alan ve Dinlenme Alanları Kazandırıldı

Hakkâri Belediyesi’nin "2017 Hakkâri Dönüşüm Programı" çerçevesinde, şehrin imajını zedeleyen, imar dışı ve ruhsatsız 140 barakanın kaldırılması sonucu yeniden kazanılan alanlar yeşil alan ve dinlenme alanları olarak Hakkâri halkının hizmetine sunulmuştur.

Yeşil alan ve dinlenme alanları kazandırılması kapsamında çarşı merkez İstiklal Caddesi ile Şehit Mehmet Ceyhan Caddesi birleşiminde bulunan alanda yeşillendirme, ağaçlandırma ve ışıklandırma yapılmıştır. Ayrıca bu alana oturma bankaları yerleştirilerek vatandaşların dinlenme alanı olarak kullanılmasının önü açılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu).

5.12 Hakkâri’deki Öğrencilere Ziyaret ve Malzeme Desteği

2016-2017 eğitim-öğretim yılı içerisinde Hakkâri Belediye Başkan Vekili Cüneyt Epçim şehir merkezindeki birçok okulu ziyaret etmiştir. Hakkâri’deki okullarda öğrencilere spor alanları kazandırmak için Hakkâri’deki okullarda kırkar adet masa tenisi, voleybol filesi ve basketbol potasının yanı sıra kırtasiye malzemesi dağıtılmıştır (Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Faaliyet Raporu).

5.13 Hakkâri Belediyesi Tarafından Mir Kalesi Sosyal Tesisinin Yapılması

Hakkâri şehir merkezinde bulunan tarihî Mir Kalesi, Hakkâri Belediyesi tarafından özel bir sosyal tesise dönüştürülecektir. Bu sosyal tesis projesi ile kale içerisinde oluşturulacak alanlarda seyir balkonları, kafeteryalar, yürüyüş yolları, piknik kamelyaları, botanik bahçe ve çocuk oyunları gibi gruplar yer alacaktır. Hakkâri’de yapılması planlanan en önemli projelerden biri olarak görülen Mir Kalesi Sosyal Tesisleri, Hakkâri Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ortaklaşa yapılacaktır. Mir Kalesi Sosyal Tesisleri projesinin yapımı için çalışmalar başlatılmış olup, proje 2021-2023 Hakkâri Belediyesi Değişim-Dönüşüm Programı kapsamında tamamlanacaktır ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.14 Hakkâri Belediyesi'nin Gopsi Sosyal Tesisinin Yapılma Projesi

Hakkâri Merkez’de bulunan Yeni Mahalle Gopsi semtinde Hakkâri Belediyesi’ne ait 10 metrekare alan üzerinde Hakkâri Belediyesi tarafından Gopsi Sosyal Tesisleri inşa çalışmaları başlatılmıştır. Bu sosyal tesis içerisinde; Aqua Park, yarı olimpik yüzme havuzu, tenis kortu, semt sahası, basketbol sahası, kafeteryalar, çok amaçlı kapalı etkinlik salonu, çocuk oyun parkı, yürüyüş ve bisiklet yolu, paten ve kaykay parkuru, kamelya ve kent ekipmanları yer alacaktır. Modern peyzaj mimarisi ile Hakkâri’ye modern bir görünüm kazandırılacaktır. Gopsi Sosyal Tesisleri 2021-2023 Hakkâri Belediyesi Değişim-Dönüşüm Programı kapsamında hayata geçirilecektir ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.15 Kültür ve Sanat Sokağı Projesi

2021-2023 Hakkâri Belediyesi Değişim-Dönüşüm Programı çerçevesinde Altay Caddesi üzerinde ilk defa Kültür ve Sanat Sokağı yapılacaktır. Selçuklu Belediyesi hibesi ile yapılacak olan Kültür ve Sanat Sokağı Projesi sözleşme aşamasındadır. Kültür Sanat Sokağı Projesi tamamlandığında Hakkâri’de kültür sanat etkinliklerini artırmak ve geliştirmek, kültürel ve sanatsal konularda ortak ilgi alanlarına sahip insanları buluşturacaktır. Ayrıca el becerileri ve sanatsal anlamda üretim yapan kişilerin bu üretimlerini maddi kazanca dönüştürecekleri bir mekân olacaktır. Kültür ve Sanat Sokağı ayrıca, okunmuş kitapların sergilenip satıldığı, eski

ders kitaplarının küçük rakamlarla alınıp satıldığı, antika niteliğindeki eşyaların satıldığı ve benzeri işlevlerin gerçekleştirildiği bir yer olarak tasarlanmaktadır ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.16 Hakkâri'nin 15 Mahallesinde Açık Alan Fitness Spor Grupları

Hakkâri Belediyesi, Hakkâri kent merkezinde yaşayan vatandaşların güvenli ve ücretsiz spor yapmalarını sağlamak ve kent içinde spor yapmayı yaygınlaştırmak için Hakkâri'nin 15 mahallesindeki çeşitli bölgelere dış mekân fitness spor grupları kuracaktır ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.17 Gola Züryan Sosyal Tesisi Projesi

Hakkâri'nin doğal güzelliklerinden biri olan Sülük Göleti (Golazüryan) üzerinde bir sosyal tesis yapılmıştır. Hakkâri Merkez'deki Merzan Mahallesi'nde bulunan 9000 metrekare alana sahip gölet üzerinde öncelikli olarak 6200 metrekare göl havzası temizlenerek ıslah çalışması yapılmıştır. Islah çalışmaları ardından göl çevresinde oluşturulan sosyal tesis alanı üzerinde 500 metrekare kapalı, 250 metrekare açık olmak üzere toplam 750 metrekare veranda olacak biçimde kafe restoran, bisiklet yolu, çocuk oyun alanı, 420 metre uzunluğunda yürüyüş yolu ve dinleme alanları oluşturulmuştur. Bu proje tamamlanmış ve Hakkâri halkının hizmetine sunulmuştur ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.18 Depin Köprü Kafe ve Seyir Terası Projesi

Hakkâri-Çukurca karayolu üzerinde bulunan Zap Vadisi kenarında 30.000 metrekare üzerinde kısmen tamamlanan Depin Köprü Kafe ve Seyir Terası Projesi Hakkâri Valiliği, Hakkâri Belediyesi ve Hakkâri İl Özel İdaresi tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. İçerisinde dinlenme yerleri, çocuk parkları, spor alanları, seyir tepesi, restoran ve kafeler yer alacaktır. Ayrıca bu proje kapsamında Zap Vadisi üzerinde köprü ve teraslar yapılarak vadinin her iki yakasında kafe ve restoran yapılacaktır. Seyir tepesinin tamamlandığı projenin 2021-2023 Hakkâri Belediyesi Değişim-Dönüşüm Programı çerçevesinde tamamlanması hedeflenmektedir ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

5.19 Hakkâri Belediyesi Halk Pazarı Projesi

Hakkâri Belediye Başkanlığı tarafından başlatılan 2021-2023 Hakkâri Belediyesi Değişim-Dönüşüm Programı çerçevesinde Hakkâri Halk Projesi gerçekleştirilmiştir. Hakkâri Belediyesi'nin öz kaynaklarıyla yapılan Belediye Halk Pazarı halkın hizmetine sunulmuştur. Hakkâri'de yetiştirilen yöresel ürünlerin ve mevsimlik pancarların pazarlanması için tahsis işlemleri ise devam etmektedir ([URL:35](#), Anonim, b.t.).

Çalışmanın GİRİŞ bölümünde de belirtildiği gibi Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yılların başında yapmış olduğu belediyecilik faaliyetleri ve sosyal belediyecilik faaliyetlerine dair bilgi ve belgeler yeterli düzeyde değildir. Bu eksikliğin giderilmesi için Hakkâri sosyolojisine ve 2000li yıllarda Hakkâri yaşamına hâkim olan birkaç kişi ile röportaj yapılarak bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bu son bölümünde bu röportajlara yer verilecektir.

Hakkâri'de uzun yıllardır yerel gazetecilik yapan ve matbaa sahibi olan Engin Önal'la 29 Nisan 2022 tarihinde yapılan röportajda şu bilgiler elde edilmiştir:

1990'lı yılların sonlarına doğru Hakkâri'de belediye başkanlığı yapan Şükrü Çallı, Hakkâri'de birçok yeniliğe imza atan belediye başkanı olarak bilinmektedir. Şükrü Çallı, Hakkâri'nin kısa ve ulaşımaya elverişli olmayan cadde ve sokaklarını yenilemiştir. Hakkâri şehir merkezini ve Hakkâri-Van karayolunu daha cazip hale getirmek için çevre yolu projesinin etüt çalışmasını yaptırmıştır. Çevre yolu projesini dönemin hükümetine sunmuş ve kabul ettirmiştir. Şimdiki adı ile Bulvar Caddesi olarak bilinen Hakkâri-Van karayolu bağlantı bölümünde otel, kafe ve restoran gibi modern şehircilik faaliyetleri, çevre yolu projesi ile Hakkâri Belediye Başkanı Şükrü Çallı döneminde gerçekleşmiştir. Hakkâri Belediyesi hizmet binasını küçük ve yetersiz bulan, dönemin belediye başkanı Şükrü Çallı, belediye meclisi kararıyla Bulvar Caddesi üzerine 5 katlı ve dönemine göre modern bir hizmet binası inşa ettirmiştir.

1994-2004 yıllarında belediye başkanı seçilen Avukat Hüseyin Ümit, ilin en önemli sorununun içme suyu şebeke hattı ile cadde ve sokakların düzeni olduğunu tespit ederek, bunları bir an önce çözüme kavuşturulmak üzere belediye meclisinin

gündemine aldı. Dönemin belediye başkanı Av. Hüseyin Ümit, Hakkâri-Van karayolu ile Merkez Kale Altı Mezarlığı'ndan geçen yolda genişletme çalışmaları yaptırmıştır. Arsa sahipleri ile sık sık görüşen başkan Ümit'in ikna faaliyetleri sonucunda mahalle sakinlerine hiçbir kamulaştırma bedeli ödenmeden yol genişletme ve altyapı çalışmaları yapılmıştır. Maddi imkânları kısıtlı olan Hakkâri Belediyesi, kamulaştırma külfetinden kurtarılmıştır. Dönemin belediye başkanı Av. Hüseyin Ümit, Hakkâri'de bulunmayan sebze ve meyve hali yetersizliğini gidermek için arsa arayışına girmiştir. Sebze ve meyve hali projesi kısmen hayata geçirilmiştir. 90lı yılların başında köylerin boşaltılması ile Hakkâri'de hızlı bir gecekondulaşma meydana gelmiştir. Köylerden göç edip Hakkâri şehir merkezine yerleşen ve kenar mahallelerde yaşamını sürdüren halkın çoğu büyükbaş ve küçükbaş hayvan besiciliği yapmaktaydı. Başkan Ümit bu besicilere yem yardımı yapmış ve hayvanların su ihtiyacı için çok sayıda su havuzu inşa ettirmiştir. Hakkâri Merkez'e bağlı Biçer ve Berçelan mahalle yolları patika toprak yollardı. Dönemin belediye başkanı Av. Hüseyin Ümit bu mahalle yollarını yaptırmıştır. Hakkâri Belediye Başkanı Av. Hüseyin Ümit, Hakkâri Belediyesi için bir garaj inşa ettirmiştir. Bu garaj için 2000 metrekarelik bir alan üzerinde bir bina inşa ettirmiştir. Bu bina, Hakkâri Belediyesi'nin araçlarının tamirâtı ve parkı için kullanılmaktaydı. Bu garaj binasında ayrıca Hakkâri Belediyesi Su İşleri personeli kalmaktaydı (Önal, 29.04.2022).

Hakkâri Esnaf ve Sanatkârlar Odası'nın dört dönem başkanlığını yapan, bu görevini halen sürdüren ve 2006-2007 yıllarında Hakkâri Belediyesi'nin başkan vekilliğini yapan İsmail Akboğa, 27 Nisan 2022 tarihinde Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yıllardaki faaliyetlerine ilişkin olarak yapılan röportaj neticesinde aşağıdaki bilgileri vermiştir:

Hakkâri'ye belediye halk otobüsü ilk defa Hakkâri Belediye Başkanı Abdurrahman Keskin döneminde getirilmiştir. Başkan Keskin döneminde 5 adet halk otobüsü alınmıştır. Dönemin parasıyla, halk otobüsü için tam bilet yirmi bin, yarım bilet on bin liradan satılmıştır. Abdurrahman Keskin döneminde Hakkâri-Çukurca karayolunda konkasör tesisleri yapılarak mucur fabrikası yaptırılmıştır. Bu mucurla yollar yapılmış ve asfaltlanmıştır. Başkan Abdurrahman Keskin beton parke taşı fabrikası kurarak Hakkâri sokaklarını parkeleme işi yapmıştır. Köylerin boşaltılmasıyla genişleyen Hakkâri şehir merkezindeki yolların ve dereler üzerindeki

menfez köprülerin yapılması Başkan Abdurrahman Keskin döneminde olmuştur. Halen kullanılmakta olan birçok köprü o dönemden kalmıştır. Bugün hayata geçirilen birçok proje, Hakkâri'nin eski belediye başkanı Fadıl Bedirhanoğlu dönemine aittir. Hakkâri'nin modern şehir görünümü kazanmasında belediyenin son yıllarda yapmış olduğu belediyecilik ve sosyal belediyecilik faaliyetlerinin etkisi yadsınmaz (Akboğa, 27.04.2022).

Hakkâri'de gazetecilik yapan Metin Keskin ile 5 Mayıs 2022 tarihinde Hakkâri Belediyesi'nin 2000li yıllarında yapmış olduğu belediyecilik ve sosyal belediyecilik faaliyetlerine dair mülakat sonucunda aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir:

2000'li yılların başında belediye başkanı seçilen Abdurrahman Keskin, Hakkâri Belediyesi'ne asfalt plenti olarak Hakkâri yollarında asfaltlama çalışması yaptırmıştır. Hakkâri Belediyesi ilk defa Abdurrahman Keskin döneminde Halk Ekmek fabrikası kurmuş ve Hakkâri Belediyesi tarafından o dönemin şartlarında halka ucuz ekmek sunulmuştur. Daha sonra bu Halk Ekmek fabrikası şahıslara devredilmiştir.

Başkan Keskin, hükümet konağı önüne çocuk parkları inşa ettirmiştir. Ayrıca, Başkan Keskin döneminde Biçer ve Kıran mahallelerinin yanı sıra Kırk Konutlar Senti'ne çocuk oyun parkları kurulmuştur. Başkan Abdurrahman Keskin döneminde Hakkâri şehir merkezinde 18 metrekare asfalt çalışması yapılmıştır. Şehir merkezinde cadde düzenlemesi yaptıran başkan Keskin orta refüj düzenlemesi yaptırmıştır. Yalova'dan çam ağaçları getirtilip orta refüje diktirmiştir. Hakkâri Belediye Başkanı Abdurrahman Keskin döneminde, Hakkâri'nin Merzan Mahallesi'nde küçük sanayi sitesi kurulmuştur. Belediye ile Hakkâri Valiliği'nin koordineli çalışması sonucunda yapılmıştır. Hakkâri şehir merkezinden geçen Katramas Deresi üzerinde bulunan ve Merzan bölgesiyle şehir merkezini birbirine bağlayan köprü, Başkan Keskin döneminde inşa edilmiştir. Ayrıca, bu dönemde birçok mahalleye menfez köprüler yaptırılmıştır. Başkan Keskin, Hakkâri Belediyesi'ne 186 kişi alarak istihdama katkı sunmuştur.

Hakkâri belediye başkanlarından Av. Hüseyin Ümit, Hakkâri'de kötü görüntüye sebep olan barakaları kaldırtmıştır. Ayrıca, Hakkâri'nin bugünkü yollarına son şeklini verip Hakkâri yollarını genişlettiren, Başkan Hüseyin Ümit'tir. 2000li

yıllarda Hakkâri'nin belediye başkanlığını yapan Metin Tekçe'nin pek bir hizmeti olmamıştır. Başkan Metin Tekçe siyasi sebeplerden dolayı belediye başkanlığından istifa etmiştir (Keskin, 05.05.2022).

6 SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuçlar

2000'li Yıllarda Hakkâri Belediyesi ve Sosyal Belediyecilik adlı bu çalışmada Hakkâri Belediyesi'nin 2000'li yıllardaki belediyecilik faaliyetleri ve sosyal belediyeciliği ele alınmıştır.

Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik faaliyetleri, bireysel maddi yardımdan ziyade, kültüre, sanata, teknolojiye ve eğitime yönelik faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik uygulamaları dünyadaki ve Türkiye'deki uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik uygulamaları, sosyal yardımlardan ziyade, kültürel ve sosyal faaliyetler biçiminde gerçekleştirilmektedir.

Hakkâri Belediyesi'nin faaliyet raporlarına bakıldığında da, bireysel gelişimden ziyade, sosyal hayata yönelik sosyal belediyecilik faaliyetlerinin yürütüldüğü görülecektir. Toplumdaki dezavantajlı kadın ve çocuklara yönelik sosyal belediyecilik uygulamaları hayata geçirilmiştir.

Hakkâri Belediyesi'nin uyguladığı sosyal belediyecilik politikalarına bakıldığında; toplumdaki dezavantajlı bireylere yönelik ekonomik desteğin geri planda kaldığı görülmektedir. Bu uygulamanın sebebi, bireylerin toplum içinde bağımlı olmalarını engelleyerek, kendilerini geliştirip istihdama katılmalarını sağlama düşüncesidir. Bireylerin toplumda istihdam edilmesine yönelik mesleki kurslar bu uygulamaya örnek verilebilir.

Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik uygulamalarına bakıldığında 2016 yılından itibaren yoğunluk kazandığı görülmektedir. 2016 yılından önce sosyal belediyecilik faaliyetleri yok denecek kadar azdır. Hakkâri Belediyesi'nin 2016 yılı öncesine bakıldığında 2000'li yıllar içerisinde yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetine Binevş Kadın Danışmanlık Merkezi örnek verilebilir. Hakkâri Belediyesi'nin sosyal belediyecilik faaliyetleri 2016 yılında görevlendirme

yapıldıktan sonra başlamıştır. Bunun nedeni ildeki kurumların koordineli çalışmaya başlaması olarak ifade edilebilir.

Çalışmanın hipotezi olarak belirtilen ‘‘Sosyal Belediyecilik Hakkâri Belediyesi’ni geliştirdi mi?’’ önermesinin doğruluğu tespit edilmiştir. Zira küçük bir yerleşim birimi olan Hakkâri kent merkezindeki devlet kurumlarının koordineli çalışması sonucunda kısa süre içerisinde belediyenin asli görevleri yerine getirilmiş ve sosyal belediyecilik bağlamında birçok başarılı çalışma yapılmıştır. Gelirleri kısıtlı olan Hakkâri Belediyesi’nin mevcut dar bütçesi ile son yıllarda yaptığı çalışmalar iyi bir tasarımın ürünü olduğu tezini doğrulamaktadır.

Mevcut hükümetin 01.09.2016 tarihinden beri kayyumla yönettiği Hakkâri Belediyesi’nin sosyal belediyecilik uygulamalarının başarıya ulaşmasında, ildeki koordineli çalışmaların yanı sıra, devlet imkânlarının kullanılması da etkili olmuştur.

6.2 Öneriler

Sosyal belediyecilik bağlamında yoksullara verilen destekle ilgili olarak ülke genelinde ortak bir stratejinin oluşturulması imkânsızdır. Zira her ilde, her ilçede veya her beldede yaşayan dezavantajlı birey ve grupların maddi durumu farklılık göstermektedir. Ortak bir stratejiden ziyade, bölgesel stratejiler belirlenip bölgede yaşayan yoksullara veya dezavantajlı gruplara bu doğrultuda destek verilmelidir. Belediyeler, kendi bünyelerinde yapacakları anketlerle bölgelerindeki yoksulları ve ihtiyaç sahiplerini tespit edip yoksullukla bu doğrultuda mücadele edebilir.

Yoksullukla mücadelede kalıcı çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Kısa vadeli maddi ve nakdi yardımlar çözüm üretmekten uzaktır. Yoksullukla mücadelede istihdam alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Kalıcı çözüm, kalıcı istihdam ile gerçekteştirilir.

7 KAYNAKLAR

- Akarsu, S. (2014). *Sosyal Belediyecilik (Zeytinburnu Belediyesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi SBE.
- Akboğa, İ. (27.04.2022). *2000li yıllarda Hakkâri Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmalara dair röportaj*. (21.05.2022).
- Akdoğan, Y. (1999). Sosyal Belediyecilik. *İstanbul Dergisi*. (3), 35-39.
- Akdoğan, Y. (2002). Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik. *Eminönü Bülteni*. (2), 9-15.
- Akgül Yılmaz, G. (2006). *Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*. İstanbul: Arıkan Yayıncılık.
- Aktan, C. C., Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2007). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, M. (2013). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri: Arnavutköy Belediyesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi SBE.
- Arslantürk, Z., Amman, T. (2000). *Sosyoloji*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aslaner, A. (2008). *Sosyal Yardımlaşmanın Modern Şekilleri (Bursa Yıldırım Belediyesi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Bayraktar, S. U. (2008). Başka Bir Kentsel Gelişme Tahayyülü Mümkündür. *Mülkiye Dergisi*. 32(261), 55-88.
- Bayramoğlu, S. (2015). *Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi*. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Bostanoğlu, Ö. (1990). Türk Belediyeciliğinde Güncel Tarihsellik. *Amme İdaresi Dergisi*. 23(2), 74-93.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., Sezen, S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yay.
- Bursa Kent Konseyi. (6-7 Mayıs 2011). *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Bursa.

Cope, S., Leishman, F. ve Starie, P. (1997). Globalization, New Public Management And The Enabling State. *International Journal Of Public Sector Management*. 10(6), 444-460.

Çelik, A. (2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16(1), 1-20.

Çelik, B. (1995). Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi. *Yeni Türkiye*. 1(4), 588-597.

Darkot, B. (1987). Hakkari. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 5/1. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Dönmez, M. (1995). Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi. *Türk İdare Dergisi*. 67(406), 165-173.

Ekin, N. (1994). *Endüstri İlişkileri*. 6. Baskı. İstanbul: Beta Basım.

Emrealp, S. (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı*. İstanbul: IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını.

Ersöz, H. Y. (2006). Sosyal Politika-Refah Devleti-Yerel Yönetimler İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 55(1), 759-775.

Eryılmaz, B. (2006). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*. 2. Baskı. İstanbul: İşaret Yayınları.

Eryılmaz, B. (2007). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.

Eserpek, A. (1979). *Sosyal Kontrol, Sapma ve Sosyal Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Görmez, K. ve Uçar Altınışık, H. (6-7 Mayıs 2011). Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri. *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Bursa: 31-51.

Göymen, K. (1999). Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezîyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri. *Amme İdaresi Dergisi*. 32(4), 67-83.

Göze, A. (1995). *Sosyal Devlet Sistemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Göze, A. (2005). *Liberal, Marxiste, Faşist, Nasyonel Sosyalist ve Sosyal Devlet*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Güleç, S. (2008). 1945-1980 yılları arasında Türkiye’de Refah Devleti. *Yerel Siyaset Dergisi*. (31), 48-55.

Gümüş, A. T. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.

Gürün, F. ve Kararağaç, Ş. (2017). Sosyal Belediyecilik Anlayışı Üzerinden Engellilere Yönelik Hizmetler. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 12(48), 43-62.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “35 Kilometre Şehir İçi Bitümlü Sıcak Karışım Asfalt Kaplama Çalışması”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi 2016 İçme Suyu Çalışmaları”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi 2016-2017 Yılları Kanalizasyon Çalışmaları”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi 2016 Yılı Yağmur Suyu ve Drenaj Şebekesi Çalışması”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi İçme Suyu Sondaj Çalışması”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi Peyzaj Çalışması”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Şehir Merkezindeki Kaçak ve Ruhsatsız Barakanın Kaldırılması”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri’deki Öğrencilere Ziyaret ve Malzeme Desteği”.

Hakkâri Belediyesi. *2016-2017 Faaliyet Raporu*. “Mobil Modüler Kesimhane Yapımı”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Biyosidal Çalışmalar”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Estetik-Dekoratif Aydınlatma Direkleri Uygulaması ve Kavşak Düzenleme Yapım İşİ”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi’nin Kadın Dayanışma Merkezi”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri’de İlk Defa Ramazan Etkinlikleri Düzenlendi”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri’ye Yeşil Alan ve Dinlenme Alanları Kazandırıldı”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Kültür Sanat Merkezi'nin Geliştirilmesi”.

Hakkâri Belediyesi. *2017 Faaliyet Raporu*. “Meslek Edindirme Kursları”.

Hakkâri Belediyesi. *2018 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi'nin Yaptığı Yaşam ve Çocuk Oyun Parkları”.

Hakkâri Belediyesi. *2018 Faaliyet Raporu*. “Mega Şişme Oyun Parkının Kurulması”.

Hakkâri Belediyesi. *2018-2019 Faaliyet Raporu*. “80 Kilometre Şehir İçi Bitümlü Sıcak Karışım Asfalt Kaplama Çalışması”.

Hakkâri Belediyesi. *2018-2019 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 43 Bin Metrekare Yürüyüş Yolu”.

Hakkâri Belediyesi. *2018-2019 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 2 Bin 400 Metre Bisiklet Yolu”.

Hakkâri Belediyesi. *2018-2019 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi'nin Yapmış Olduğu 3 Adet Estetik-Motif Aydınlatmalı Kavşak”.

Hakkâri Belediyesi. *2020 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi Veteriner İşleri Müdürlüğü”.

Hakkâri Belediyesi. *2021 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü”.

Hakkâri Belediyesi. *2021 Faaliyet Raporu*. “Hakkâri Belediyesi Mali Hizmetler Müdürlüğü”.

Hakkâri İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2009). *2008 Yılı Hakkâri İli Çevre Durum Raporu*.

Hakkâri Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2007). *Hakkâri İli 2006 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu*.

Kara, U. (2015). *Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü*. Adana: Karahan Kitabevi.

Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Kayra, C. (2014). *Sümbül Dağı'nın Karları*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Kazgan, G. (1995). *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*. 3. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar.

Keleş, R. (1995). Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 4(6), 3-19.

Keskin, M. (05.05.2022). *2000li yıllarda Hakkâri Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmalara dair röportaj*. (22.05.2022).

Kızılc¸elik, S., Erjem, Y. (1994). *A¸ıklamalı Sosyal Terimleri S¸zl¸g¸*. Ankara: Atilla Kitabevi.

Kocaoğlu, M., Aydoğan, C. ve Akkuş, . (2017). T¸rkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları zerine Bir Değerlendirme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 5(4), 157-170.

Ko¸, N. (2014). *Sosyal Belediyecilik Hizmetleri ve Finansmanı: Ege Belediyeler Birliği rneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi SBE.

Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.

Köse, M. (2010). *1927 N¸fus Sayımı ve Sonu¸larının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE.

Kurt, Y. (1998). *Hakkari 1998 İl Yıllığı*. Hakkari Valiliği.

Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı. *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*. Nisan (2003). Ankara: Maliye Bakanlığı.

Ortaylı, İ. (1973). T¸rk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihî Gelişimi ve G¸n¸m¸zdeki Durumu. *Amme İdaresi Dergisi*. 6(4), 14-24.

Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880*. Ankara: T¸rk Tarih Kurumu Yayınları.

nal, E. (29.04.2022). *2000li yıllarda Hakkari Belediyesi’nin yapmış olduğu ¸alışmalara dair röportaj*. (20.05.2022).

Ören, K. (2013). *Sosyal Politika*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

zdemir, A. T. (2011). Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri. *Sayıştay Dergisi*. 22(83), 31-56.

zdemir, S. (2006). Başlangıcından G¸n¸m¸ze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (50), 153-204.

zdemir, S. (2007). *K¸reselleşme S¸recinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayınları.

zen, A., Bah¸e, A. B. ve Akbey, F. (2016). Sosyal B¸t¸celeme T¸r¸ Olarak ¸ocuklara Yönelik B¸t¸celeme Anlayışı ve ¸eşitli lke Uygulamaları. *Dokuz Eyl¸l niversitesi Sosyal Bilimler Enstit¸s¸ Dergisi*. 18(3), 409-426.

zt¸rk, H. ve G¸l, H. G. (2012). Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlete ve Sosyal Haklara Bir Alternatif mi?. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV, Bildiriler*. Muğla: 377-392.

Parlak, B. (2014). Avrupa Birliği Perspektifinden Merkezî Yönetim - Yerel Yönetim İlişkileri. *Tesam Akademi Dergisi*. 1(1), 7-40.

Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 5(1), 4-22.

Peters, B. G. ve Pierre, J. (1998). Governance without government? Rethinking Public Administration. *Journal of PA Research & Theory*. 8(2), 223-243.

Pıtırılı, A. (1989). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı. *Türk İdare Dergisi*. (383), 59-72.

Sallan Gül, S. (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 40(3-4), 51-66.

Sarihan, A. (1997). “Dünden Bugüne Vakıflar” e-kütüphane - Eğitim Birsene s.30-34.

Seyyar, A. (2008). Yerel Yönetimin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi. *Yerel Siyaset Dergisi*. (25), 21-38.

Seyyar, A., Demir, O. (2008). *Yerel Sosyal Politikalar*. İstanbul: KAM Yayınları.

Sönmez, M. B. (2009). *Sosyal Belediyecilik Uygulamaları: Ümraniye Belediyesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

Şan, İ. (2002). *Hakkari Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması*. Ankara: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.

Şataf, C. (2017). “Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme”. F. Beşel (Ed.), F. Yardımcıoğlu (Ed.). *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* içinde. Sakarya: Beşköprü Yayınları, 1-26.

Şaylan, G. (2000). Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*. 33(2), 1-22.

Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. 2. Baskı. Ankara: İmge Yayınları.

Şen, M. (2007). Bütüncül Belediyecilik Yaklaşımı - Kültürel Belediyeciliğe Giden Yolda Bir Aşama: Sosyal Belediyecilik. *Sosyal Politikalar Dergisi*. 6(2), 54-66.

Şengül, R. (2012). Fransa’da Yerinden Yönetim Politikalarının Belediye Yönetimine Etkileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(20), 31-44.

Talas, C. (1981). *Toplumsal Politikaya Giriş*. Ankara: S Yayınları.

Tekeli, İ. (1996). Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine. *Sosyal Demokrat Değişim*. (3), 45-54.

Toprak, D. ve Şataf, C. (2009). Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 1(1), 11-24.

Toprak, Z. (2006). *Yerel Yönetimler*. Ankara: Nobel Yayınları.

URL:1. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri Programı Genel Hukuk-1 Dersleri (t.y.) https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/49480/mod_resource/content/1/%C4%B0GHP%20genel%20hukuk%201-9.pdf (09.06.2021).

URL:2. Devlet Nedir? Kısaca Siyaset Biliminde Devlet Kavramı (t.y.) <https://tarihbilgi.org/devlet-nedir/> (20.06.2021).

URL:3. Sosyal Devlet Nedir? (t.y.) <https://www.akademikkaynak.com/sosyal-devlet-nedir.html> (25.11.2020).

URL:4. Sosyal Devletin Temelleri (t.y.) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/303576> (04.12.2020).

URL:5. Belediyenin Tanımı (t.y.) <https://egitimyonetimi.org/belediyenin-tanimi/> (21.12.2021).

URL:6. Belediye Tanımı (t.y.) https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/kamu_yonetimi/8/index.html (21.12.2021).

URL:7. Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci (t.y.) <https://www.mevzuatdergisi.com/2009/03a/02.htm> (23.12.2021).

URL:8. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Işığı Altında Türk Yerel Yönetimleri (t.y.) <https://www.mevzuatdergisi.com/2001/09a/01.htm> (21.06.2022).

URL:9. Kent konseyi çalışmaları (10.01.2008) <https://www.yuksekovahaber.com.tr/haber/kent-konseyi-calismalari-6379.htm> (20.06.2022).

URL:10. Hakkâri Belediyesi'nin Tarihçesi (t.y.) <https://www.hakkari.bel.tr/tarihce> (15.04.2021).

URL:11. Hakkâri Belediyesi Stratejik Planı 2006-2010 (Temmuz 2006) <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/iZHN2+HakkariBelediyeSP0610.pdf> (02.01.2022).

URL:12. İçişleri Bakanlığı: "28 belediyeye kayyum atandı" (11.09.2016) <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/11/icisleri-bakanligi-28-belediyeye-kayyum-atandi> (14.01.2022).

URL:13. 31 Mart 2019 Yerel Seçim Sonuçları (t.y.)
<https://www.sozcu.com.tr/secim2019/hakkari> (14.01.2022).

URL:14. Hakkâri Belediyesi'nin Misyon ve Vizyonu (t.y.)
<https://www.hakkari.bel.tr/misyon-vizyon> (16.04.2021).

URL:15. Hakkâri Hakkında Genel Bilgi (15.03.2010)
<http://www.hakkariozelidare.gov.tr/ilimiz-hakkinda-genel-bilgi> (02.12.2021).

URL:16. Hakkâri Haritası: Hakkâri İlçeleri Nelerdir? Hakkâri İlinin Nüfusu Kaçtır, Kaç İlçesi Vardır? (04.03.2021)
<https://www.milliyet.com.tr/egitim/haritalar/hakkari-haritasi-hakkari-ilceleri-nelerdir-hakkari-ilinin-nufusu-kactir-kac-ilcesi-vardir-6311227> (10.12.2021).

URL:17. Yüksekova (t.y.) <http://www.hakkari.gov.tr/yuksekoa> (02.12.2021).

URL:18. Şemdinli (t.y.) <http://www.hakkari.gov.tr/semdinli> (02.12.2021).

URL:19. Çukurca (t.y.) <http://www.hakkari.gov.tr/cukurca> (09.12.2021).

URL:20. Derecik (t.y.) <https://www.hakkari.bel.tr/ilcelerimiz> (21.12.2021).

URL:21. Hakkâri İli Sosyal Analiz Raporu 2015 (12.07.2016)
<https://www.daka.org.tr/panel/files/yayinlar/Hakkari%20Sosyal%20Yap%C4%B1%20Analiz%20Raporu.pdf> (16.04.2021).

URL:22. Hakkâri (il) (t.y.) [https://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C3%A2ri_\(il\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C3%A2ri_(il)) (16.04.2021).

URL:23. Türkiye'nin etnik yapısı nedir, ne değildir. (04.02.2020)
<https://www.etnikce.com/turkiyenin-etnik-yapisi-nedir-ne-degildir-h324.html> (17.04.2021).

URL:24. Hakkâri'de Dini ve Etnik Cemaatler (t.y.) <http://www.artizan.org/artizan-arsivi/hakkaride-dini-ve-etnik-cemaatler/> (17.04.2021).

URL:25. Hakkâri İlinde Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (t.y.)
<https://hakkari.ktb.gov.tr/TR-160245/hakkari-ilinde-nufusun-sosyal-ve-ekonomik--nitelikleri.html> (19.04.2021).

URL:26. Hakkâri İli Ekonomik Görünüm (t.y.) <https://hakkari.ktb.gov.tr/TR-159101/hakkari-ili-ekonomik-gorunum.html> (22.04.2021).

URL:27. Hakkâri'nin Coğrafi Yapısı (t.y.)
<http://www.hatso.org.tr/Hakkari/Co%C4%9FrafıYap%C4%B1s%C4%B1/tabid/17011/Default.aspx> (22.04.2021).

URL:28. Hakkâri'de İklim ve Bitki Örtüsü (t.y.)
<https://www.cografya.gen.tr/tr/hakkari/iklim.html> (22.04.2021).

URL:29. Hakkâri İli Belediye Başkanlığı Stratejik Plan 2015-2019 (t.y.) http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/HWXzc+STRATEJIK_P LAN_2015-2019_SON.pdf (04.08.2022).

URL:30. Hakkâri'deki Mezarlıklar (t.y.) <https://hakkari.ktb.gov.tr/TR-159136/mezarliklar.html> (22.07.2022).

URL:31. Hakkâri'de İçme Suyu Şebekesi Yenilendi (24.10.2013) <https://www.haberler.com/hakkari-de-icme-suyu-sebekesi-yenilendi-5213984-haberi/> (04.02.2022).

URL:32. Hakkâri'de Kanalizasyon Çalışması (03.12.2013) <https://www.sondakika.com/yemelhaber-hakkari-de-kanalizasyon-calismasi-5380727/> (04.02.2022).

URL:33. Hakkâri'de Kanalizasyon Hattı Döşeme Çalışması (03.11.2015) <https://www.hurriyet.com.tr/yemelhaberler/hakkari/hakkari-de-kanalizasyon-hatti-doseme-calismasi-37190662> (04.02.2022).

URL:34. Hakkâri'de Yol Yapım Çalışması (29.07.2015) <https://www.saatbasihaber.com/hakkari-de-yol-yapim-calismasi/15889/> (20.02.2022).

URL:35. Hakkâri Belediyesi 2021-2023 Değişim-Dönüşüm Programı Brifingi (t.y.) https://www.hakkari.bel.tr/kurumlar/hakkari.bel.tr/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/Degisim-ve--Donusum-Brifing-2021_2023.pdf (14.02.2022).

URL:36. Hakkâri'de kadın dayanışma merkezi (01.12.2010) <https://www.evrensel.net/haber/178320/hakkari-de-kadin-dayanisma-merkezi> (02.06.2021).

URL:37. Hakkâri'nin ilk Çocuk Oyun ve Kültür Merkezi hizmete açıldı (22.12.2017) <https://www.hurriyet.com.tr/hakkarinin-ilk-cocuk-oyun-ve-kultur-merkezi-hi-40686307> (03.06.2021).

URL:38. Hakkâri'de Yaban Hayvanları İçin Doğaya Yem Bırakıldı (22.02.2018) <http://www.hakkarihalkinsesigazetesi.com/hakkaride-yaban-hayvanlari-icin-dogaya-yem-birakildi-3410h.htm> (04.06.2021).

URL:39. Hakkâri'de "Kent Park Yaşam Merkezi" Projesi (10.05.2018) <https://www.milliyet.com.tr/yemelhaberler/hakkari/hakkaride-kent-park-yasam-merkezi-projesi-12787800> (06.06.2021).

URL:40. "Reng-i Hakkâri" Konya'da sahne aldı (24.01.2019) <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/reng-i-hakkari-konyada-sahne-aldi-30.07.2022>.

URL:41. Hakkari'de muhteşem Ramazan şenliği (28.05.2017) <https://www.haberturk.com/yemelhaberler/haber/54010672-hakkaride-muhtesem-ramazan-senligi> (27.06.2021).

Vural, T. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda Yerel Yönetimler. *Türk İdare Dergisi*. 76(444), 179-193.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yalçın-Heckmann, L. (2002). *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeter, E. (1996). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye: Anayasa ve İlgili Yasalarda Durum. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 5(1), 3-13.

Yılmaz, G. (2006). *OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar*. İstanbul: Arıkan Yayınları.

Yüksel, M. (2000). Yönetişim Kavramı Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*. 58(3), 147-153.

8 ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Serdar SEVİ

Doğum Yeri ve Tarihi :

Elektronik posta :

İletişim Adresi :

ORCID Numarası : 0000-0003-3077-1853

Öğrenim Durumu

2008 – 2013 Lisans: Kocaeli Üniversitesi – Gazetecilik

2015 – 2017 Yüksek Lisans: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi – Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

2020 – 2022 Yüksek Lisans: İstanbul Arel Üniversitesi – Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi